

**6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE YER  
ALAN “TÜRKİYE’DE İKLİM BÖLGELERİ”  
KONUSUNUN ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL  
MATERYALLERİ KULLANMANIN ÖĞRENCİ  
BAŞARISINA ETKİLERİ**

**Süheyla NURSES**

**Yüksek Lisans Tezi  
İlköğretim Anabilim Dalı  
Yrd. Doç. Dr. Yaşar GÖK  
2014  
(Her Hakkı Saklıdır)**

T.C.  
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ  
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ  
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI  
**SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE YER ALAN “TÜRKİYE’DE  
İKLİM BÖLGELERİ” KONUSUNUN ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL  
MATERYALLERİ KULLANMANIN ÖĞRENCİ BAŞARISINA  
ETKİLERİ**

(The Effect of Using Visual Materials During Teaching the Topic “Climate Regions In Turkey” of Humanities Subject On 6<sup>th</sup> Grade Students’ Performance)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Süheyla NURSES**

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Yaşar GÖK

**ERZURUM**  
**Şubat - 2014**

## KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Yrd. Doç. Dr. Yaşar GÖK danışmanlığında, Süheyla NURSES tarafından hazırlanan “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan ‘Türkiye’de İklim Bölgeleri’ Konusunun Öğretiminde Görsel Materyalleri Kullanmanın Öğrenci Başarısına Etkileri” başlıklı çalışma 20/02/2014 Tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından İlköğretim Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi : Prof. Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN

İmza:  .....

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serhat ZAMAN

İmza:  .....

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Yaşar GÖK

İmza:  .....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.. / .. / .....

  
Prof. Dr. H. Ahmet KIRKILIC

Enstitü Müdürü

## TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans/Doktora Tezi olarak sunduğum “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan ‘Türkiye’de İklim Bölgeleri’ Konusunun Öğretiminde Görsel Materyalleri Kullanmanın Öğrenci Başarısına Etkileri” başlıklı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

.... / .... / ....

İmza

Ad Soyad: Süheyla NURSES

## ÖN SÖZ

İlkokul ve ortaokul eğitimimizin temel dayanağını oluşturmaktadır. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarının birinci maddesi; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, Türk Milletinin maddi-manevi değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; vatanını seven, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek amacının gerçekleştirilmesi üzere Sosyal Bilgiler Programı yeniden yapılandırılmıştır. Mihver ders olan Sosyal Bilgiler dersi bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Zira, bu amacın gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan temeller İlkokulda atılmaktadır. Bundan dolayı dersin öğretiminde istenilen verimin elde edilebilmesi için öğretim teknolojileri ve materyal kullanımı oldukça önemlidir.

Bu bağlamda Sosyal bilgiler dersi coğrafya üniteleri içeriği bakımından araç gereçlerden daha fazla yararlanmayı gerektirir. Yapılan bu çalışmada araç gereç kullanmanın, öğrenci başarısına ne denli fayda sağladığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayı gerçekleştirdiğim sırada benden hiçbir konuda desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Yaşar Gök'e, Atatürk Üniversitesi İlköğretim Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. İbrahim Fevzi Şahin'e, uygulama sırasının her aşamasında benden desteğini esirgemeyen müdürüm Sayın Kürşat AYHAN'a, bana güvenip desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve desteğini her zaman hissettiğim değerli abim Sayın Güven NURSES'e, bu günlere gelmemi sağlayan bana her türlü desteği sabırla gösteren, varlıklarıyla bu çalışmamın sonlanmasında bana güç veren aileme teşekkürü bir borç bilirim.

**Erzurum-2014**

**Süheyla NURSES**

## ÖZET

### YÜKSEK LİSANS TEZİ

#### 6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE YER ALAN ‘TÜRKİYE’DE İKLİM BÖLGELERİ’ KONUSUNUN ÖĞRETİMİNDE GÖRSEL MATERYALLERİ KULLANMANIN ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİLERİ

Süheyla NURSES

2014, 96 sayfa

Bu çalışma ortaokullarda Sosyal Bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde, öğretim teknolojileri ve materyallerle desteklenen çağdaş öğretim yönteminin uygulandığı deney grubu ile geleneksel öğretim yöntemlerinin uygulandığı kontrol grubunun arasındaki başarı puanlarını sınamak amacıyla yapılmıştır. Böylelikle ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğretilen coğrafya konularının öğretiminde materyal kullanımının öğrencilerin başarıları üzerindeki etkisinin ne düzeyde olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın deneysel çalışması 2012-2013 eğitim ve öğretim yılı ikinci döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın örneklemi, Ağrı Merkez Yazılı Ortaokulu’nda aynı öğretmeninin iki ayrı sınıfındaki 48 Ortaokul 6. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada ‘Türkiye’de İklim Bölgeleri’ konusu kontrol grubunda geleneksel öğretim yöntemiyle, deney grubunda ise görsel araç-gereçler kullanılarak işlenmiştir. Bu araştırmada ön test-son test kontrol gruplu desen uygulanmıştır. Elde edilen ön test- son test verilerinin çözümlenmesinde ilişkisiz t-testi kullanılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Coğrafya Öğretimi, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Öğretim Yöntemleri, Görsel araç-gereçler, Türkiye’de İklim Bölgeleri

## **ABSTRACT**

### **MASTER THESIS**

#### **THE EFFECT OF USING VISUAL MATERIALS DURING TEACHING THE TOPIC “CLIMATE REGIONS IN TURKEY” OF HUMANITIES SUBJECT ON 6<sup>th</sup> GRADE STUDENTS’ PERFORMANCE**

**2014, 96 pages**

This study was conducted to test achievement scores in teaching geography in Social Studies lesson between the experimental group that is applied in contemporary teaching methods supported by instructional technology and materials with the control group applied in the traditional teaching method. Thus, it has been studied to reveal what level of the effects of the use of instructional technology and materials on students’ achievement in teaching of geography subjects in 6th grade Social Studies courses in secondary school.

The experimental study of the research was conducted in the second term of 2012-2013 academic year. ... 6th grade students in two different classes of the same teacher in Ağrı Yazılı Secondary School have created the sample of this study. In the research, 'the Climatic Regions in Turkey' was processed in the control group by using the traditional methods, while in the experimental group by using visual tools and materials. In this study, the pretest-posttest control group design was used. In analysis of the data obtained in pretest-posttest, unrelated t-test was used.

**Key Words:** Geography Teaching, Social Studies Teaching, Teaching Methods, Visual Tools and Materials, the Climatic Regions in Turkey

## İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI .....	i
TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI .....	ii
ÖN SÖZ .....	iii
ÖZET .....	iv
ABSTRACT .....	v
TABLolar LİSTESİ .....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ .....	xi

## BİRİNCİ BÖLÜM

<b>1. GİRİŞ .....</b>	<b>1</b>
1.1. Problem Cümlesi .....	2
1.1.1. Alt Problemler .....	2
1.2. Araştırmanın Amacı .....	2
1.3. Araştırmanın Önemi .....	3
1.4. Varsayımlar .....	3
1.5. Sınırlılıklar .....	3
1.6. Tanımlar .....	4
1.7. İlgili Araştırmalar .....	5

## İKİNCİ BÖLÜM

<b>2. ARAŞTIRMANIN KURUMSAL TEMELLERİ .....</b>	<b>14</b>
2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Kavramları .....	14
2.1.1. Sosyal Bilimlerin Tanımı .....	14
2.1.2. Sosyal Bilgilerin Tanımı .....	14
2.1.3. Ülkemizde Sosyal Bilgiler .....	15
2.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Hedefleri .....	17
2.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenci ve Öğrenci Özellikleri .....	19
2.2. Eğitim ve Teknoloji İlişkisi .....	20
2.2.1. Eğitim Teknolojisi .....	20



2.2.2. Öğretim Teknolojisi.....	21
2.2.3. Türkiye’de Eğitim ve Öğretim Teknolojilerinin Gelişimi.....	22
2.3. Eğitim- Öğretimde Araç-Gereç Kullanımının Yeri ve Önemi.....	25
2.4 Araç - Gereç Kullanmanın Öğretime Sağladığı Faydalar .....	27
2.4.1. Çoklu Öğrenme Ortamı Sağlama .....	27
2.4.2. Farklı Öğrenme İhtiyaçlarını Karşılama.....	28
2.4.3. Dikkati Çekme .....	28
2.4.4. Hatırlamayı Kolaylaştırma .....	28
2.4.5. Soyut Durumları Somutlaştırma.....	29
2.4.6. Zamandan Tasarruf Sağlama .....	29
2.4.7. Güvenli Gözlem Yapma .....	30
2.4.8. İçeriği Tutarlı Bir Şekilde Sunma.....	30
2.4.9. Tekrar Tekrar Kullanabilme .....	30
2.4.10. İçeriği Basitleştirme.....	31
2.5. Görsel Materyallerde Aranılan Başlıca Özellikler .....	31
2.5.1. Görsel Materyallerin Konunun Amacına Uygunluğu .....	31
2.5.2. Görsel Materyallerin Doğruluğu .....	32
2.5.3. Görsel Materyallerin Öğrenciye Uygunluğu .....	32
2.5.4. Görsel Materyallerin Çekiciliği .....	32
2.5.5. Görsel Materyallerin Kullanışlı ve Dayanıklı Olması .....	33
2.5.6. Görsel Materyallerin Sadeliği.....	33
2.5.7. Görsel Materyallerin Ekonomik Olması.....	33
2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Materyaller .....	34
2.6.1. Basılı Eğitim Araçları .....	34
2.6.1.1. Ders kitapları .....	34
2.6.1.2. Yardımcı kitaplar .....	36
2.6.1.3. Gazeteler .....	37
2.6.2. Görsel Araçlar.....	37
2.6.2.1. Yazı tahtası .....	37
2.6.2.2. Bülten tahtası .....	37
2.6.2.3. Manyetik tahtalar .....	38
2.6.2.4. Dosya tahta .....	38

2.6.2.5. Kumaş kaplı tahta .....	39
2.6.2.6. Döner levha.....	39
2.6.2.7. Pano .....	39
2.6.2.8. Poster .....	40
2.6.2.9. Grafik ve şekiller .....	40
2.6.2.10. Tarih şeridi.....	40
2.6.2.11. Mevsim Diyagramı .....	41
2.6.2.12. Duvar resimleri .....	41
2.6.2.13. Resimler.....	42
2.6.2.14. Model ve numuneler.....	42
2.6.2.15. Haritalar .....	43
2.6.2.16. Küre .....	45
2.6.2.17. Diyagram .....	45
2.6.2.18. Üç boyutlu modeller, maketler .....	45
2.6.2.19. Kum masası .....	46
2.6.2.20. Tuz haritası .....	46
2.6.2.20. Sergiler.....	46
2.6.2.21. Karikatürler.....	47
2.6.2.22. Yeryüzü şekilleri.....	47
2.6.3. Diğer Araç-Gereçler .....	47
2.6.3.1. Tepegöz .....	47
2.6.3.2. Slayt projektörü .....	49
2.6.3.3. Film şeridi projektörü .....	50
2.6.3.4. Opak projektör .....	52
2.6.3.5. Data show ve projeksiyon makinesi .....	53
2.6.3.6. Bilgisayar.....	54
2.6.3.7. Televizyon .....	56
2.6.3.8. Video .....	57
2.6.3.9. Video Disk (VCD).....	59

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

<b>3. YÖNTEM.....</b>	<b>60</b>
3.1. Araştırma Modeli .....	60
3.2. Denekler .....	60
3.3. Deneysel Desen.....	61
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi .....	62
3.5. Veri Toplama Araçları .....	62
3.6. Öğretim Yöntemlerinin Uygulanması .....	63
3.7. Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistiksel İşlemler .....	64

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

<b>4. BULGULAR VE YORUM.....</b>	<b>65</b>
----------------------------------	-----------

## BEŞİNCİ BÖLÜM

<b>5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER .....</b>	<b>68</b>
5.1. Sonuçlar .....	68
5.2. Öneriler .....	69
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>72</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>78</b>
EK 1.....	78
EK 2.....	82
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>83</b>

## TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları.....	60
Tablo 3.2. Çalışmanın Deneysel Deseni.....	61
Tablo 4.1. Deney Grubu Ön test ve Kontrol Grubu Ön test Sonuçlarına Ait Bulgular ve Yorumlar.....	65
Tablo 4.2. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Sonuçlarına Ait Bulgular ve Yorumlar .....	66
Tablo 4.3. Kontrol Grubu Ön test-Son test Sonuçlarına Ait Bulgular ve Yorumlar .....	67
Tablo 4.4. Deney Grubu Son Test ve Kontrol Grubu Son test Sonuçlarına ait Bulgular ve Yorumlar.....	67

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Sekil 2.1. Sosyal bilgilerin yararlandığı bilgi kaynakları.....	15
Şekil 2.2. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarının öğretimdeki yeri. ....	16
Şekil 2.3. Sosyal bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisi.....	17

## BİRİNCİ BÖLÜM

### 1. GİRİŞ

Sosyal Bilgiler Eğitimi, öğrencilere sosyal hayatla ilgili temel bilgi ve becerilerin kazandırılmasını sağlayan bir yapıdadır. Çeşitli disiplinlerin bütünleşmesi sonucu oluşan yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı istendik davranış değişiklikleriyle kendisi ve çevresiyle barışık, içinde yaşadığı toplumun değerlerini bilen kendi başına kararlar alabilen, kendi ayakları üzerinde durabilen, geleceğe umutla bakabilen belli amaçlar doğrultusunda çalışan kişilikli, ülkesi ve ulusu için yararlı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde eğitim programlarının, programlar içinde derslerin ve öğretim materyallerinin önemli bir yeri vardır. Öğrencilerde bilgi, beceri ve değerleri geliştirmede kullanılan tüm araç gereçlere öğretim materyali denir. Öğrenmeyle ilgili yapılan çalışmalara göre öğrenmede kullanılan duyu organlarının sayısı arttıkça öğrenilenlerin kalıcılığı da artmaktadır. Okuma yoluyla edinilen bilgilerin %10'u, işitme yoluyla edinilen bilgilerin %20'si, görme yoluyla elde edinilen bilgilerin %30'u, görme ve işitme yoluyla elde edinilen bilgilerin %50'si, söyleme yoluyla elde edinilen bilgilerin %70'i, yapma ve söyleme yoluyla elde edinilen bilgilerin ise %90'ı hatırlanmaktadır (Yiğit N., Alev N., Altun T., Özmen H., Akyıldız S., 2005: 75). Yapılan araştırmalar öğrenmenin gerçekleşmesinde görsel materyallerin önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir. Görsel öğeler öğrenen bireylerin dikkatini çekerek onları güdüler, dikkatlerini canlı tutar, duygusal tepkiler vermelerini sağlar, kavramları somutlaştırır, anlaşılması zor olan kavramları basitleştirir, şekiller yoluyla bilginin düzenlenmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırır.

Bu bağlamda kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesi için görsel materyallerle oluşturulacak öğrenme ortamına başvurulmaktadır ve bu önemli bir ihtiyaçtır. Bu önem bütün dersler için geçerli olmakla birlikte içerdiği soyut kavramlar nedeniyle sosyal bilgiler dersi ve yine bu ders kapsamında coğrafya konularının öğretimi söz konusu olduğunda daha da artmaktadır. Coğrafya konularının öğretiminde kavram, olay ve olguları işitsel, görsel veya hem işitsel hem görsel olarak öğrencilere sunmak

öğrencilerin bu bilgileri ileriki safhalarda daha iyi düzeyde hatırlamasına ve doğal olarak öğrencilerin başarı düzeylerinin de yükselmesine sebep olacaktır.

Bu araştırmada birbirine denk iki sınıfa uygulanan ön test ve son testin sonuçları karşılaştırılmış, çağdaş öğretim yöntemlerinin geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuç ve yukarıda da bahsedilen, duyu organlarının bilginin hatırlanmasındaki rolünü dikkate aldığımızda, öğretim teknolojileri ve araç-gereç kullanımının Sosyal Bilgiler dersi ve bu çerçevede coğrafya konularının öğretimi için büyük önem taşımaktadır.

### **1.1. Problem Cümlesi**

6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusunun öğretiminde görsel materyalleri kullanmanın öğrenci başarısına etkileri nelerdir?

#### **1.1.1. Alt Problemler**

1- Araç-gereçlerin kullanıldığı deney grubu ile geleneksel yöntemin uygulandığı kontrol grubunun Ön test sonuçları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

2- Görsel araç-gereçlerin kullanıldığı deney grubu ile geleneksel öğretim yönteminin uygulandığı kontrol grubu öğrencilerinin ön test-son test puanlarının erişileri arasında anlamlı fark var mıdır?

3-Sosyal bilgiler “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konularının öğretiminde kullanılan materyaller nelerdir?

### **1.2. Araştırmanın Amacı**

Sosyal Bilgilerde görsellikten yararlanmanın amacı, bireysel farklılıkları göz önünde bulundurarak eğitim öğretim sürecini anlamlı hale getirmektir. 21. yy. da iletişim ve bilgi hızla ilerlemekte ve gelişmektedir. Bu gelişim ve değişim içerisinde ilköğretim çağındaki öğrencilere bilgi aktarımı ve eğitimlerinin daha verimli hale getirilmesi amacıyla görsel ürünler ön plana çıkmaktadır. Bu araştırmada görsel

materyallerle desteklenen bir öğretim ile geleneksel yöntemlerle yapılan öğretim arasında meydana gelen farklılıkları gözlemek ve elde edilen sonuçlar çerçevesinde öneriler geliştirmek amaçlanmıştır. Ayrıca bu araştırmanın temel amacı, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Türkiye’de İklim Bölgeleri konusunu görsel materyalleri kullanarak öğretmek ve bunun öğrencilerin başarı düzeylerine etkilerini incelemektir.

### **1.3. Araştırmanın Önemi**

Görsellik hayatımızın her alanında önemli bir yere sahiptir. Evde, iş yerinde, sokaklarda, okullarda ve her yerde görsel unsurlar son derece fazladır. Gardner’in çoklu zekâ kuramına göre zekâ çeşitlerinden biri de görsel uzamsal zekâdır. Eğitimin esas amacı, belirlenen kazanımların öğrenciye kazandırmak için gerekli ortamı ve materyalleri sunmaktır. Bu bağlamda okullarda kullanılan bütün araçlar öğrencinin bu gelişimine katkıda bulunmak için vardır. Ancak zamanın kısıtlı olması ve öğretilmek istenilen konuların yoğun olması ezbere dayalı bir öğretim programına yol açmakta ve derslerin verimini azaltmaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersindeki konuların tam anlamıyla öğrenilmesi ve ilgi duyulan dersler haline gelmesi için derste araç-gereç ve materyal kullanımı gereklidir. Bu araştırma, görsel materyal kullanımının Sosyal Bilgiler eğitimi için nasıl bir önem taşıdığını, görsel materyal kullanımının öğrenci başarısına ne gibi katkılar sağladığını göstermeyi amaçlamaktadır.

### **1.4. Varsayımlar**

1. Araştırmaya katılan öğrencilerin birbirine denk olduğu varsayılmıştır.
2. Testleri yanıtlayan öğrencilerin ciddiyetle ve objektif bir şekilde sorulara cevap verdikleri varsayılmıştır.
3. Seçilen örneklemin Ağrı İli evrenini temsil ettiği varsayılmıştır.
4. Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında puanları etkileyebilecek bir etkileşim olmamıştır.

### **1.5. Sınırlılıklar**

1. Araştırma 2012-2013 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.



2. Ağrı İli Merkez, Yazılı Ortaokulunda birbirine denk olduğu tespit edilen iki 6. sınıf ile sınırlıdır.

3. Araştırma, Türkiye’de İklim Bölgeleri’ konusuyla sınırlandırılmıştır.

4. Veri toplama araçları, Türkiye’de İklim Bölgeleri başarı testiyle sınırlı tutulmuştur.

## 1.6. Tanımlar

**Eğitim:** Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Özdemir ve Yalın, 1999: 2).

**Öğretim:** Öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür (Güngördü, 2002: 7).

**Eğitim Teknolojisi:** Eğitim, bilim ve teknoloji alt kavramlarından oluşan işlevsel bir yapı ve eğitimin temel bir boyutudur (Alkan 2002: 3).

**Öğretim Teknolojisi:** Belirlenmiş hedefler uyarınca, daha etkili bir öğretim elde etmek için öğrenme ve iletişim konusundaki araştırmaların ve ayrıca insan kaynakları ve diğer kaynakların beraber kullanılmasıyla tüm öğrenme-öğretme sürecinin sistematik bir yaklaşımla tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesidir (Demirel ve diğ., 2003: 12).

**Araç-Gereç:** Malzeme, materyal veya öğretim materyali anlamlarında kullanılmaktadır. Öğretim faaliyetlerini etkinliğini arttırarak, daha üst düzeyde bir öğrenmenin gerçekleşmesine yardımcı olmak için kullanılan her türlü malzeme olarak adlandırılabilir (Yiğit ve diğ., 2005: 55).

**Geleneksel Yöntem:** Öğretmenin aktif olarak ders kitabı bilgileri ışığında konuları anlatması veya dersleri islemesi esnasında soru-yanıt yöntemini, sözlü pekistireç ve dönütü öğrenci motivasyonunu sağlamaya yönelik olarak kullanmasıdır (Bayram, 1999).

**Çağdaş Yöntem:** Öğrenci merkezli, öğretmenin rehber olduğu ve öğrencinin etkin kılındığı öğretim yöntemi (Çiftçi, 2002).

## 1.7. İlgili Araştırmalar

Günümüze kadar sosyal bilgiler öğretimi ve coğrafya öğretimi ile ilgili birçok eser yazılmış, araştırmalar yapılmıştır. Aşağıda konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan araştırma ve literatürden bir kısmı ana hatlarıyla sunulmuştur.

### 1.7.1. Kitaplar

İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi ve coğrafya öğretimi konusunda Türkiye'de günümüze kadar birçok kitap yayınlanmıştır. Bunlardan bazıları; Nuri KÖSTÜKLÜ (1998), James L. BARTH ve Abdullah DEMİRTAŞ (1996), Cemil ÖZTÜRK ve Dursun DİLEK (2005), Hayati DOĞANAY (2002), Ersin GÜNGÖRDÜ (2002) tarafından yazılmış olan eserlerdir. Bu kitaplarda genel olarak sosyal bilgiler ve coğrafya öğretim programları, yöntem ve materyaller üzerinde durulmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler ve coğrafya öğretiminde araç – gereç kullanımının yeri ve önemini bildiren genel bilgiler vermektedirler.

Cevat ALKAN (1998), Tuğba YANPAR ŞAHİN ve Soner YILDIRIM (1999), İsa HALİS (2002), Oğuz KUTLU ve Habibe ALDAĞ (2005), Nevzat YİĞİT (2005) eserlerinde öğretim teknolojileri, materyallerin eğitim - öğretimdeki yeri ve önemi, tüm derslerde kullanılacak araç - gereçler, bunların hazırlanması ve kullanılmasına yönelik bilgilerin sunmuşlardır. Sosyal Bilgiler Öğretimi Prof. Dr. Mustafa Safran Kitapta dünya da ve ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sosyal Bilgiler Programı, Sosyal Bilgilerde Kavram ve Becerilerin Öğretimi, Sosyal Bilgilerde Araç–Gereç ve Teknoloji Kullanımı, Sosyal Bilgilerde Yaklaşım ve Yöntemler, Sosyal Bilgilerde Okul Dışı Faaliyetler, Sosyal Bilgilerde Ölçme ve Değerlendirme ve Sosyal Bilgilerde Disiplinler Arası Konular bölüm başlıkları altında konular tasniflenmiştir.

### 1.7.2. Makaleler

**Kaya (2008) Sosyal Bilgiler Dersinde Teknoloji Kullanımı** konulu araştırmasında, Sosyal bilgiler öğretmenleri, teknoloji ile sosyal bilgiler derslerini yan yana getirmekte ne kadar donanımlı olurlarsa, öğrencilerine de o kadar faydalı olabileceklerdir. Aynı şekilde, okullarda, teknolojik araçların kullanım olanakları arttıkça bunların öğretmenler ve öğrenciler tarafından derslerde verimli bir şekilde

kullanılmaları da o denli artacaktır.

Sonuç olarak burada üçlü bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Bu ilişki şu şekilde açıklanabilir;

1. Devletin, öğretimde teknolojiye verdiği öneme koşut olarak, okullarda bu olanakları yaygın bir şekilde öğrencilerin ve öğretmenlerin kullanımına sunmadaki istek ve başarısı,

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, bu teknolojik olanakları kullanmadaki istek ve yeterlilikleri,

3. Öğrencilerin, bu olanakları kullanmadaki verimlilikleri ve motivasyonları. Sosyal bilgiler derslerinde, öğrencilerce özümsemesi amaçlanan kavram, değer ve becerilerin öğretimi ile ilgili teknoloji olanaklarının kullanımında bu üç önemli ilişki belirleyici olacaktır.

**Nalçacı ve Ercoşkun İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Materyaller** adlı çalışmalarında, ilköğretim okullarında hemen her derste olduğu gibi sosyal bilgiler derslerinde de öğrenme öğretme etkinliklerinin, ders araç gereçleriyle desteklemesiyle kalıcı öğrenme sağlanacağı açıktır kanısına varmışlardır.

**Ulusoy ve Gülüm Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Konuları Öğrenirken Öğretmenlerin Materyal Kullanma Durumları** Öğretim materyalleri öğretmenlere çok büyük yardım sağlar; materyaller, onların her seviyedeki müfredatta doyuma ulaşmalarını ve öğrencilerin gerekli becerileri analiz etmelerini sağlar. Öğretim materyalleri sayesinde beceriler iyice pekişir, sadece standart içerikle ilgili değerlendirmelere yer verilmek zorunda kalınmaz. Buradan hareketle çalışmaya katılan öğretmenlerin anket sorularına ve açık uçlu sorulara verdikleri cevaplara bakılacak olunursa; Erkek öğretmenlerin, tepegöz ve bilgisayar gibi elektronik materyalleri kullanmaya daha istekli oldukları, bayan öğretmenlerin ise daha çok resim, harita vb. materyalleri kullanmaya istekli oldukları görülmektedir.

Öğretmenlerin “Özellikle tarih ve coğrafya konularında materyal kullanırsam öğrencilerimin derse karşı ilgi ve istekleri daha fazla oluyor.” önermesine verdikleri cevaplara göre; materyal kullanıldığı zaman öğrencilerinin derse karşı daha istekli olduğunu belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin “Derslerde konu ile ilgili olarak mutlaka çeşitli resimler gösteririm.” önermesine verdikleri cevaplara göre; tarih ve coğrafya konularını işlerken derslerde konularla ilgili resim kullandıkları söylenebilir. Öğretmenlerin “Öğretim materyalleri kullandığım zaman dersi daha rahat işliyorum” önermesine verdikleri cevaplara göre; materyal kullanıldığı zaman dersleri daha rahat işledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin “Anlatım yöntemi ile alamadığım verimi materyal kullandığım zaman çok kolay alabiliyorum.” önermesine verdikleri cevaplara göre; sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken çeşitli materyallerin kullanılması anlatım yöntemine oranla daha fazla tercih ediliyor denilebilir. Öğretmenlerin; çeşitli öğretim materyali kullanmak istedikleri, öğretim materyallerinin kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitim kurslarına katılma oranlarının çok yüksek olmadığı anlaşılmaktadır. Birçok öğretmenin tepegöz ve bilgisayar kullanmayı bilmediği, öğretim materyallerini kolaylıkla temin edebilme konusunda sıkıntı yaşadığı, görülmektedir. İpçioğlu (1999) tarih Doğanay (2002) coğrafya derslerinin bilgisayar destekli öğretiminin daha başarılı olacağını belirtmişlerdir.

**Yaşar (2004) İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim ve Öğretimi** Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Sosyal Bilgiler dersleri müfredat programında coğrafya ünitelerinin eğitimine ilişkin önerilen materyaller çok çeşitli dünya, kıtalar ve Türkiye haritaları ile yerküreden ibarettir. Dolayısıyla ilköğretim Sosyal Bilgiler dersleri coğrafya konularının eğitiminde harita ve yerkürenin çok yetersiz olduğu görülmektedir. Yukarıda ayrıntısıyla sıraladığımız görsel materyallerin okul idaresi, öğretmen ve öğrencilerce temini sağlanarak öğretme-öğrenme süreci daha kalıcı hale getirilebilir. Görsel materyaller bir görüntü olarak kullanılırsa öğrencilerde kalıcı öğrenme sağlamayacaktır. Bu nedenle yazılı, basılı ya da yansıtılmış görsel materyallerin sorularla çözümlenmeleri yapıldığı takdirde öğrenme süreci sonunda hatırlamaya katkısı büyük olacaktır.

**Kurtdede Fidan(2008) İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri** İlköğretim öğretmenlerinin görüşüne göre derslerde araç gereç kullanmak hem öğretmen açısından hem de öğrenciler açısından oldukça yararlı sonuçlar doğurmaktadır. Öğretmenlerin araç gereçlere yönelik tutumlarının olumlu olduğu görülmektedir ve öğretmenler araç gereç kullanımının önemini bilmektedirler.

Öğretmenler, araç gereçle yapılan öğretimin verimli ve etkili olduğu inanmaktadırlar. Araç gereçle yapılan öğretimin, çocuklarda kalıcı öğrenmeyi sağladığı, öğrencilerin derse karşı ilgilerini artırdığı, onların eğlenerek öğrenmelerini sağladığı, aktif katılım sağladığı, öğrenilen bilgilerin günlük hayata transferinin olduğu yönünde görüşlerini belirtmişlerdir.

**Demiralp (2007) Coğrafya Eğitiminde Materyaller ve 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programı** Eğitim-öğretim çalışmalarının tümünde kalıcı ve etkin öğrenmelerin gerçekleştirilmesi için çeşitli araç ve materyaller kullanılmaktadır. Coğrafya eğitiminde de çeşitli öğrenme ortamlarında materyaller kullanılmaktadır. Coğrafya eğitiminde aslında tüm çevre öğrenme ortamı olduğu için, derslerde kullanılan araç ve materyaller, pedagojik olmak şartıyla, çevremizde gördüğümüz canlı cansız pek çok nesne olabileceği gibi, öğretmenin ve öğrencinin kendi ürettiği birincil kaynaklar da olabilir. Bugüne kadar coğrafya öğretiminde, ders kitaplarının, harita ve kürenin dışında araç-gereç ve materyal kullanımına ve üretimine pek yer verilmediği görülmektedir. Ancak, 2005 coğrafya dersi öğretim programı ile derslerde araç ve materyal kullanımı, üretilmesi ve geliştirilmesi yönünde önemli bir zihniyet değişimi yaşanması ön görülmektedir. Bu programa göre; öğrenme alanlarına, kazanımlara, etkinliklere, öğrenme ortamına, kullanılan öğrenme yöntem ve tekniklerine, imkânlarla, öğrencilerin ilgi, merak ve yaratıcılıklarına, öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve velilerin katkılarına bağlı olarak her sınıf ve düzeyde birbirinden farklı ders araç ve materyali kullanmak ve üretmek mümkündür. Ayrıca öğrenci ve öğretmenlere yönelik, her seviye ve konu düzeyinde, konuya ve kazanımlara uygun etkinlik örnekleri içeren yardımcı kitapların hazırlanması yararlı olacaktır. Bu tür kitaplar, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak çeşitli tekniklerin kullanıldığı etkinlik örnekleriyle rehber olacağı gibi, yeni etkinlik ve materyal üretimine de katkı sağlayacaktır

**Yazıcı (2006) Sosyal Bilgilerde Kullanılan Görsel Araçlar: Haritalar-Küreler, Resimler, Tablolar ve Grafikler** Bilginin aktarılmasının bir çeşidi olarak kullanılan görsel araçlar, ders kitaplarında, eğitimsel faaliyetlerde ve gündelik hayatta sıkça kullanılmaktadır. Uluslararası testlerde ülkemizin aldığı sonuçlar bu araçların etkin bir şekilde kullanılmadığı, bir başka deyişle nasıl okunacaklarının öğretilmediği gerçeğini gündeme getirmektedir. Örnek verecek olursak ülkemizde okutulan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitaplarının

programda belirtildiği üzere alan olarak % 40 - 60 arası bu tür görsel öğelerden oluşmaktadır. Bu tür araçların sınıf ortamında kullanıldıkları da göz önüne alınırsa, konunun öğretiminin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Ancak ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının hiçbirisinde değerlendirme soruları içerisinde bu tür görsel araçlarla ilgili soru yer almaktadır. Bu tür araçlar okuyucunun dikkatini çekme, odaklanma, farklı bakış açıları sağlama özelliklerinden dolayı eğitimsel faaliyetlerde kullanılmaktadırlar. Önemli olan bu araçların ders kitaplarında veya sınıf ortamında kullanılmalardan ziyade nasıl kullanılmaları gerektiğinin bilinmesidir.

**Duman ve Atar (2004), “Data Show Teknolojisinin Coğrafya Dersinde Soyut Konuların Öğretilmesinde Öğrencilerin Akademik Başarısı ve Motivasyonu Üzerindeki Etkisi”** konulu araştırmalarında, data show teknolojisini coğrafya dersinde soyut konuların öğretilmesinde öğrencilerin motivasyonu ve akademik başarıları üzerindeki etkisinin neler olduğunun belirlenmesini amaçlamıştır. Elde edilen bulgulara göre “datashow”a dayalı öğretim gören deney grubu öğrencilerin toplam başarı puanlarının kontrol grubu öğrencilerin başarı puanlarından daha yüksek ve anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Bu bağlamda öğrencilerin öğrenimlerini somutlaştıramadıkları ve öğrenmede zorlandıkları coğrafya dersinin iklim bilgisi konusunda öğretim teknolojilerinin kullanılması sayesinde akademik başarılarının ve motivasyon düzeylerini arttığı görülmüştür.

**Yaşar (2004), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Görsel Materyal Kullanımı İle Coğrafya Konularının Eğitim Ve Öğretimi”** adlı çalışmada ilköğretim sosyal bilgiler derslerinde görsel materyal kullanımı ile coğrafya konularının eğitim ve öğretimi üzerinde durmaktadır. Makalede öncelikle görsel materyaller sıralanmakta ve bunların coğrafya konularının öğretiminde kullanımı örneklerle ortaya konulmaktadır. Buna ilaveten bir görsel materyal grubunun (fotoğrafların) sorularla çözümlenmesi üzerine örnek bir çalışma yaparak bunların, öğretme-öğrenme sürecine katkısı üzerinde saptamalarda bulunmaktadır.

**Yunus Günindi Kullanılan Yöntem ve Araç-Gereçlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin İşlenmesine Etkileri(2005)** adlı çalışmada araştırmanın temel boyutlarını oluşturan iki gruba yani araç-gereçlerle ve programlandırılmış öğretim yapılan gruba, geleneksel öğretim yapılan grup arasında öğrenme kalıcılığını sağlama

bakımından fark gözlenmiştir. Uygulama başında elde edilen ön test puanları arsında denklik varken son test ve kalıcılık yoklamalarında erişileri manidar düzeyde anlamlı çıkmıştır. Sonuç olarak, programlandırılmış araç-gereçle öğretimin, ilköğretimin dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersinin tüm ünitelerinde geleneksel öğretime göre daha başarılı olacağı söylenebilir. Böyle bir uygulama eğitimin şansa bırakılmaması yönünden gerekli görülmektedir.

### **Abdulkut Dumlu Coğrafya Eğitiminde Araç-Gereç ve Materyal Kullanmanın Önemi ve Liselerin Durumu (Erzurum Örneği) (2006)**

Örnekleme katılan öğretmenlerin büyük bir kısmı, okullarında öğrencilerle beraber coğrafi konuların işlendiği bir pano hazırlama gibi farklı etkinlikler yapmadıkları, ödev ve projelere yeterince başvurmadıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Farklı etkinlikler, ödev ve projelerin öğrencilerin derslere olan ilgilerini ve başarılarını arttırabileceği unutulmamalıdır.

Örnekleme katılan coğrafya öğretmenlerinin %39'u araç-gereç ve materyalleri derslerde sürekli kullandıklarını belirtirken, %54'ü bazen kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Coğrafya öğretmenleri, kavratmakta en fazla zorlandıkları konu olarak “dünyanın şekli ve hareketleri”ni belirtmişlerdir. Bunu sırasıyla dış kuvvetler ve Türkiye Bölgeleri konuları izlemiştir. Özellikle soyut konularda zorlanıldığı söylenebilir. Bu da, derslerde araç-gereç ve materyal kullanımını zorunlu kılmaktadır.

“Derslerde araç-gereç ve materyal kullanma, öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olmaktadır” ve “Soyut konuların somutlaştırılmasında, araç-gereç ve materyallerin kullanımı kesinlikle gereklidir” ifadelerine, öğretmenlerin büyük çoğunluğu “Tamamen katılıyorum” şeklinde görüş belirtmiştir.

### **Hikmet Tutaysalgır Power Point Sunu Programıyla Hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Materyalinin Öğrenci Tutum ve Performanslarına Etkisi (2006)**

Çoklu ortam kullanılarak ders gören öğrenciler ile klasik yöntemlerle ders gören öğrencilerin derse karşı tutumlarında ve öğrenme düzeylerindeki farklılığı belirlemek

amacıyla yapılan bu araştırmanın sonuçları şu şekilde açıklanabilir;

1 – Çoklu ortam sunum programı kullanılarak ders gören deney grubu ile geleneksel yöntemlerle ders gören kontrol grubu arasında başarı açısından, çoklu ortam sunum programı kullanan deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır. Böyle bir anlamlı farkın ortaya çıkmasındaki sebep ise, hazırlanan çoklu ortam sunum programının öğrencilerin görme ve işitme duyularına hitap etmesi; ayrıca hazırlanan materyalin, materyal hazırlama ilkelerine göre hazırlanmasıdır.

2 - Çoklu ortam sunum programı kullanılarak ders gören öğrencilerin tutum testinin genelinden aldıkları puanları ile geleneksel yöntemlerle ders gören öğrencilerin tutum testinin genelinden aldıkları puanlar arasında çoklu ortam sunum programı kullanan deney grubu lehine anlamlı bir fark vardır; ancak tutum testinin genelinden özeline indiğimizde tutum testinin güven ve tatmin bölümlerinde deney ve kontrol gruplarının arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Deney grubu ile kontrol grubu arasında anketin alt bölümlerinde farklılık bulunmamasının sebebi öğrencilerin başarılı öğrenciler olmasına karşın, yaşadıkları bölge özellikle kız öğrencilerin okutulmasına karşı bir bölge olduğu için öğrencilerin gelecekte beklenenleri çok azdır bu da öğrencilerin derse ilgi anketine verdikleri cevapları etkilemiştir. Dikkat ve ilgi alt basamaklarında ise deney grubu lehine olan anlamlı farkın sebebi ise öğrencilerin kullanılan materyali ilk defa görmeleri materyale olan dikkatlerini ve ilgilerini arttırmıştır. Bu durum derse ilgi anketine verdikleri cevapları etkilemiştir.

### **Erkan YEŞİLTAS (2006) Sosyal Bilgiler Fiziki Coğrafya Konuları Öğretiminde Araç-Gereç Kullanımının Öğrencilerin Başarı Düzeylerine Etkisi**

Sosyal bilgiler dersi fiziki coğrafya konularının öğretiminde gerek soyut kavramların somutlaştırılması, gerekse öğrencilerin daha önce görmedikleri fiziki coğrafya unsurlarının görselleştirilmesi maksadıyla birçok öğretim materyali kullanılabilir. Fiziki haritalar, model küre, coğrafya atlası, grafikler, diyagramlar, resimler, kum masası, tuz masası, televizyon, VCD çalar, tepegöz projektörü, data show, video projektörü, etkileşimli video ve bilgisayar bu araç – gereçlerin başlıcalarıdır.

2. Coğrafya, konularının birçok soyut kavram içermesi, içerdiği somut olan kavramların ise sadece sözel olarak ifade edildiği takdirde anlaşılmasının zor olması nedeniyle öğretimi zor olan bir sosyal bilimdir. Bu yüzden coğrafya konularına ilişkin



bilgilerin sunulması esnasında öğretim araç - gereçlerini kullanarak, öğrenciye sunulan coğrafi bilgileri somutlaştırmak büyük önem taşır 3. Araştırmanın uygulama bölümünde sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılmak üzere hazırlanan anket soruları ile ilköğretim 6. sınıf öğrencilerine ön test olarak uygulanan başarı testinde kullanılan sorular fiziki coğrafya kapsamında, büyük ölçüde örtüşecek şekilde, aynı üniteden ve aynı konu başlıklarından ölçeklerin yapısına uygun olarak hazırlanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanan anket formu ve öğrencilere ön test olarak uygulanan başarı testinin istatistiksel sonuçları frekans ve yüzdelerle ifade edilerek karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma neticesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerin fiziki coğrafya konularında ki yeterliliklerinden beklenen düzeyde haberdar olmadıkları sonucuna varılmıştır.

Bu sonuçlar çerçevesinde sosyal bilgiler fiziki coğrafya konularının öğretiminde araç - gereç kullanımının öğrencilerin başarı düzeylerini olumlu yönde etkilediğini ve öğretim faaliyetinin verimliliğini arttırdığı görülmektedir.

**Deniz TONGA (2007) İlköğretim 5. Sınıf M.E.B. Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Görsel Materyallerin İncelenmesi''** adlı bu çalışma ders kitaplarında kullanılan görsel materyaller ve bu materyallerin ne kadar etkili bir şekilde kullanıldığı incelenmiştir.

**Seçil Kıyıcı (2009) İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde (Araç-Gereç) Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi (Kars İli Örneği)**

1. İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersi'nin öğretiminde kullanılan materyaller somut işlem basamağına yeni geçmiş öğrencilerin özellikle coğrafyanın soyut kavramlarının öğretiminde oldukça etkili olup; bu kavramların öğretimini ve daha sonra hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır.

2. İlköğretim 4. sınıfa başlayan bir ilkokul öğrencisi için coğrafi birçok terim gerek soyut olmasından gerekse yaşadığı ortamdan uzak olmasından çok fazla anlam ifade etmemektedir. Hele bir de bu konular özellikle görsel materyallerle desteklenmeden (somutlaştırılması açısından) anlatılırsa dersler iyice anlamsızlaşmaktadır.

Bu sonuçlar çerçevesinde ilköğretim 4. ve 5. sınıfta Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde materyal kullanımının öğrenci başarı düzeyini önemli yönde etkilediğini

öğretim faaliyetinin verimliliğini artırdığı ve öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinin temel amaçlarını daha rahat içselleştirdiği görülmektedir.

**Kadir ERGANİ- (2010) İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Yöntem ve Teknikleri İle Materyal Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri** adlı araştırma, ilköğretim 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi öğretimi ile ilgili olarak sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacı ile yapılan tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimine ilişkin yöntem ve teknikler, materyaller, ders kitapları ve dersin sınıf öğretmenleri ya da sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından verilmesine ilişkin görüşlerini belirlenmiş ve bu görüşlerin cinsiyet, yaş, mezuniyet ve kıdem gibi değişkenlere göre karşılaştırılması yapılmıştır. 2009 – 2010 eğitim – öğretim yılında uygulanan ve 44 maddede oluşan ölçek, 31 ilköğretim okulunda görevli 131’i erkek ve 119’u kadın öğretmenlerden oluşan toplam 250 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Ölçeğin güvenirlik katsayısı 83,4’tür. Uygulamadan elde edilen verilerin analizinde betimsel istatistikler, t testi ve varyans analizi kullanılmıştır.

**Havva DUMAN (2011) Sosyal Bilgiler Eğitiminde Harita Kullanımı ve Harita Kullanımı Konusunda Öğretmen Görüşleri** adlı araştırmada elde edilen verilere göre; öğretmenler okullarda kullanılan haritaların öğrenci düzeyine uygun olduğunu ve dersin hedefleriyle örtüştüğünü söylemiştir.

Ayrıca; kullanılan haritaların öğrencilerin güdülenmesinde yardımcı olmakla birlikte onların dersi daha iyi anlamalarına neden olduğunu düşünmektedirler. Ancak; araştırma sonucunda verilen cevaplar doğrultusunda gruplar ayrı ayrı incelendiğinde ise; okulların bulunduğu çevrenin ekonomik düzeyinin öğretmenlerin harita kullanımını etkilediği orta çıkmıştır. Bu sonuçlara göre; alt grupta yer alan öğretmenler diğer grupta yer alan öğretmenlere göre harita kullanımına daha az önem vermektedir.

## İKİNCİ BÖLÜM

### 2. ARAŞTIRMANIN KURUMSAL TEMELLERİ

#### 2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler Kavramları

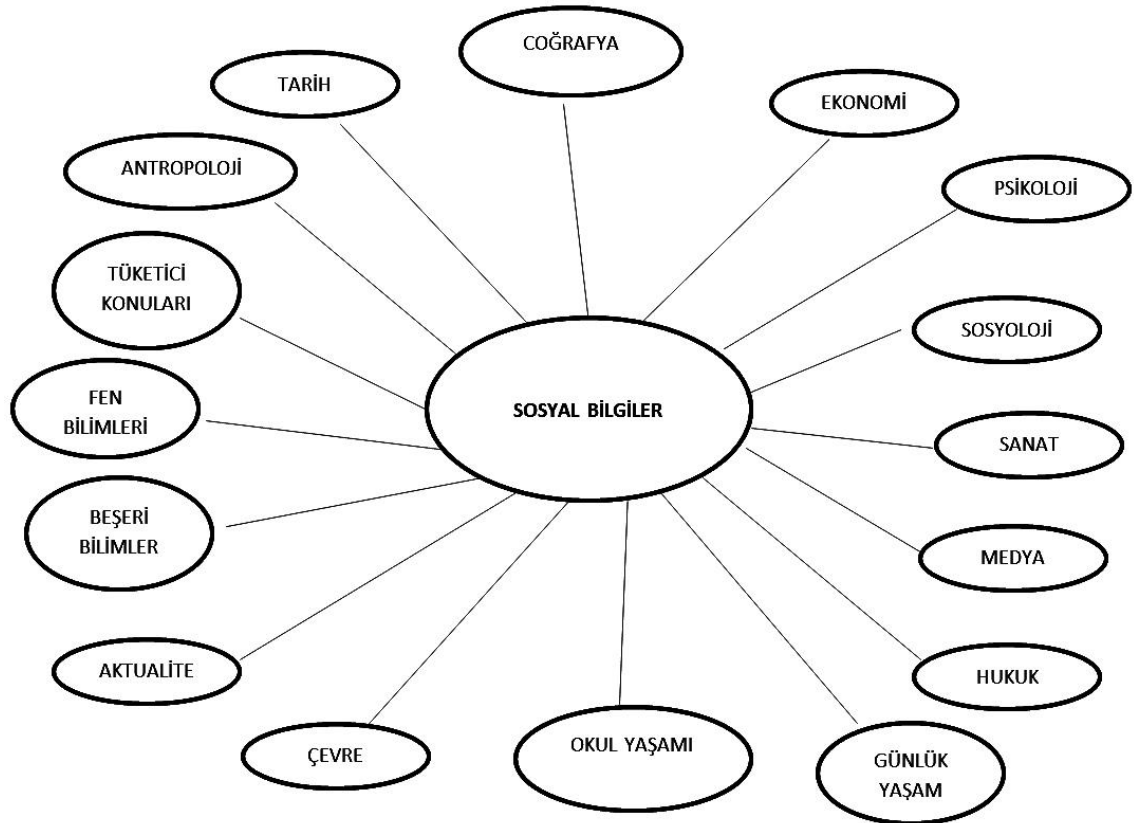
##### 2.1.1. Sosyal Bilimlerin Tanımı

Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlanmaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekle uğraşmaktadır. İnsan tarafından oluşturulan gerçek, toplumsal olgular, kişinin diğer kişi ve kurumlarla etkileşimi sonucu oluşanlar olarak ele alınabilir (Sönmez, 2005: 454 ).

##### 2.1.2. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal Bilgiler, 1916 sonrası Amerikan pragmatizmi ve toplumsal yapısından kaynaklanan ihtiyaçların sonucunda icat edilen bir derstir. Dersin iki temel gerekçeye dayandığı söylenebilir. Birincisi, 1890'lerden beri Amerika'ya dünyanın dört bir yanından göç eden milyonlarca göçmenin, Amerikan toplumsal hayatına bir vatandaş olarak entegrasyonunu hızlandırmaktır. İkincisi de John Dewey ve arkadaşlarının etkisiyle ders konularının çocuğun günlük hayatından ve ilgilerinden alınması gerektiği anlayışıdır (Safran-diğer, 2003: 361).

Sosyal bilgiler insanları ve yaşamlarını konu alır. Sosyal bilgileri tanımlamak, coğrafya ya da tarih gibi bir disiplini tanımlamaktan daha zordur, çünkü sosyal bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Bununla birlikte sosyal bilgilerin iki temel ayırıcı özelliği, vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak için ve bütüncül, disiplinler arası bir alan oluşudur (Öztürk-Dilek, 2003: 16-43).



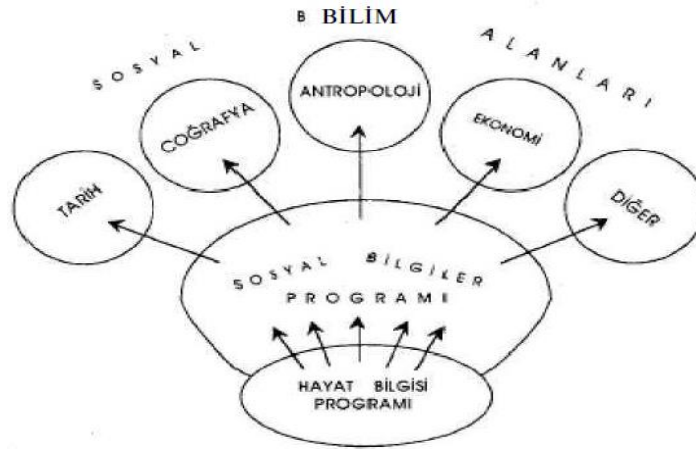
*Sekil 2.1. Sosyal bilgilerin yararlandığı bilgi kaynakları.(Öztürk C.,Dilek D.,2005)*

Sosyal bilgiler, eğitim alanının oluşturduğu kavramdır. Sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 1995:8).

### 2.1.3. Ülkemizde Sosyal Bilgiler

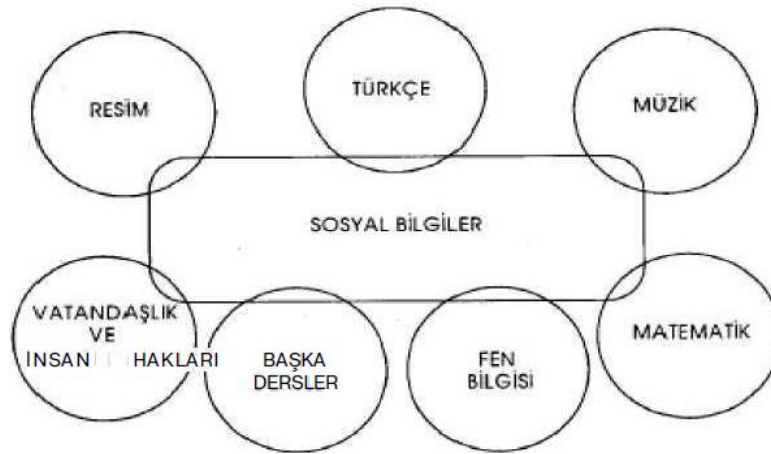
Ülkemizde 1998 yılına kadar sadece ilköğretimde dördüncü ve beşinci sınıflarda sosyal bilgiler Programı uygulanmakta ve altıncı ve yedinci sınıflarda ise sosyal bilgiler dersinin devamı niteliğinde milli tarih ve milli coğrafya dersleri ayrı ayrı okutulmakta idi. Sosyal bilgiler dersi programı 1998 yılının Nisan ayında yayınlanan 2487 sayılı Tebliğler Dergisi ile yürürlüğe girmiş ve 1998 – 1999 yılından başlayarak milli tarih ve milli coğrafya dersleri kaldırılarak sosyal bilgiler öğretiminin bu sınıflarda da

sürdürülmesi kararlaştırılmıştır. Şu anda ise ortaokulda sosyal bilgiler dersleri dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci sınıflarda haftalık üçer ders saati olarak verilmektedir.



Şekil 2.2. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler programlarının öğretimdeki yeri (Sözer, 2005).

İlköğretimin ilk üç yılında sosyal bilgiler dersi yerine hayat bilgisi isimli ders bulunmaktadır. Hayat bilgisi dersinin sosyal bilgiler dersinin çekirdeğini oluşturduğu söylenebilir. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eski tanımla birer mihver ders özelliği gösterirler. Anlatım ve beceriye dayanan diğer dersler ilköğretimin ilk üç yılında hayat bilgisi dersinin, sonraki yıllarda ise sosyal bilgiler dersinin etrafında gelişir. Mihver dersler, konu alanlarının aralarındaki ilişkiyi öğrencilerin görmesi ve bir bütün olarak kavraması amacıyla belirlenmiştir. Dolayısıyla öğretim etkinliklerinin düzenlenmesinde, temel kaynak ünite mihver dersten alınır ve öteki derslerde de bu temel ünite istendik amaçlara ulaşmada konulara kaynaklık eder. Örneğin, 5. sınıf sosyal bilgiler “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesi işlenirken, Türkçe dersinde yurdumuzla ilgili bir okuma parçası işlenebilir. Matematik dersinde Türkiye’nin nüfusu gibi konulara yönelik problemler çözülebilir. Müzik dersinde yurdumuzun güzelliklerine değinen bir şarkı öğretilirken, resim dersinde Türkiye’nin bitki örtüsü, iklimi ve etki alanlarıyla ilgili bir resim yaptırılabilir. Tabi ki, sosyal bilgiler dersinin öteki derslerle olan bu etkileşimi bazı derslerle oldukça fazla, bazı derslerle ise oldukça azdır. Gereğine ve yerine göre, az ya da çok, bu ilişki ve etkileşime yer verilir (Sözer, 2005).



Şekil 2.3. Sosyal bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisi (Sözer, 2005).

#### 2.1.4. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Hedefleri

Yenilenen ilköğretim programlarının vizyonunda; Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, temel demokratik değerlerle donanmış, bireysel farklılıkları ne olursa olsun, araştırma- sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme ve karar verme becerileri gelişmiş; yaşam boyu öğrenen ve insan haklarına saygılı, mutlu Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak açıklanmış, buna göre; bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yasama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşımı önemseyerek, bu yaklaşımla öğrenci merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir Sosyal Bilgiler anlayış yasama geçirilmeye çalışılmaktadır. 2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları şöyledir (MEB; 2005).

- *Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerini; ilgi, istek, ve yeteneklerinin farkına varır.*
- *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.*
- *Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.*

- *Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.*
- *Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.*
- *Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.*
- *Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.*
- *Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.*
- *Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.*
- *Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.*
- *Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.*
- *Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.*
- *Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken sosyal bilgilerin temel kavramlarından yararlanır.*
- *Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.*
- *İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarını tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.*
- *Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlar arası siyasal, sosyal kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.*
- *İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.*

### 2.1.5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğrenci ve Öğrenci Özellikleri

İlköğretimin birinci kademesinde bulunan çocuk, somut işlemler döneminde. Geşalt kuramcılarının göre, somut işlemler döneminde bulunan öğrenciler bütünü parçalara ayırarak değil, anlamlı, örgütlenmiş bütünler içinde algılar. Daha sonra bütün ve parçalar arasındaki ilişkiyi keşfederler (Senemoğlu, 1997: 264).

Bundan dolayı Sosyal Bilgiler konuları ünitelerden oluşmaktadır. Çocuğun yaşamı anlaması, karşılaştığı sorunları çözebilmesi ve elde ettiği, beceri ve duyularını benzer olgu ve olayların çözümünde kullanabilmesi, yani bilgiyi transfer edebilmesi için toplumsal ve doğal olgu ve olaylar bütünlük içinde ele alınmalıdır (Sönmez, 1997: 5).

Sosyal Bilgiler konularında eşya ve olaylar, hayatta rastlandığı şekilde yan yana, iç içe tabii ilişkileri ile yer alırlar. Çocuğun ruhsal yapısı, eşya ve olayları bu şekilde gözden geçirmeye elverişlidir. Buna karşılık öteki derslerin konuları ise bilimsel düşünüşün etkisi altında, birbirlerine olan mantıki yakınlıklarına göre sınırlanmışlardır (Baymur, 1937: 22).

Gözlemle yaşam arasında ayrılık vardır. Sosyal Bilgiler dersi bir yaşama dersidir. Her gözlenen varlık ya da olayın yaşanması için bunların duygularımızı harekete geçirmesi, bizde heyecan uyandırması lazımdır. Sosyal Bilgiler kitaptan okunacak, ezbere konuşma ile geçirilecek bir söz dersi değil, bir gözlem ve inceleme, bir deney, iş ve yaşama dersidir. Aynı zamanda da öğretimin eksenidir (Baymur, 1937: 19). Bundan dolayı bu dersteeki çalışmaların odağı çocuk olmalı ve bu derste çocuğa yapabileceklerini yapma imkânı verilmelidir.

Çocukların algılama yetisi, yetişkinlerden farklı olduğu gibi, düşünme biçimleri de farklıdır. Çocuğun zihinsel özellikleri Sosyal Bilgiler dersinin önemini ve değerini arttırır. Çocuk herhangi bir nesneye dokunabilmeli, görebilmeli, ölçebilmeli, sınıflandırabilmeli, karşılaştırabilmelidir. Çocuk çevresine karşı her zaman ilgilidir. Bu özellik, Sosyal Bilgiler dersinde çok iyi değerlendirilmelidir. Bu devrede çocuk, yaşadığı çevre ile ilgili pek çok soru sorar.

Sosyal Bilgiler dersi, bu dönem çocukların zihinsel faaliyetleri göz önüne alınarak birçok dersin basitleştirilip toplu biçimde verilmesinden ibarettir. Bilimsel alanların birlikte verildiği, kuralların öğretildiği, çevrenin tanıtıldığı bu dersin



öğretiminde izlenecek yol, bu dönem çocuklarının zihinsel özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak düzenlenmelidir.

Çocuğun dikkati kısa sürelidir. Sosyal Bilgiler dersinde dikkati çekmek çocuğu ilgi duyacağı, hoşlanacağı konularla karşılaştırmakla sağlanır. Bir konunun işlenmesi sırasında dikkatin azaldığı durumlarda, değişik yöntem ve teknik uygulanarak dikkatin konu üzerinde toparlanması sağlanabilir.

Bu dönemdeki çocukların, psiko-sosyal özellikleri yetişkinlerden farklıdır. “Kendisine ve vatana yararlı evlatlar yetiştirme” hedefini gerçekleştirmede Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür. Sosyal Bilgiler öğretimindeki amaç, çocuğun psiko-sosyal özellikleri dikkate alınarak, çocuğa kendisi ve toplumu ile gitgide artan geçim yeteneği kazandırmak; çocuğu hayata hazırlamak; ona zayıf ve kuvvetli yönlerini tanıtarak kendisi ve çevresiyle barışık, yaratıcı ve özerk yaşamaktan zevk alan demokratik tutumlara sahip bir insan olarak yetiştirmektir (Özdemir, 1998: 5).

## **2.2. Eğitim ve Teknoloji İlişkisi**

### **2.2.1. Eğitim Teknolojisi**

Günümüz toplumu, tarihte bilinen diğer tüm toplumlardan çok daha ileri ve gelişmiş bir teknolojiye ve olanaklara sahiptir. Bu olanakları kullanarak eğitime de bilimsel ve teknolojik bir nitelik kazandırma gereği ortadadır. Modern eğitim politikaları, plan, programları, yöntemleri ve yönetimi bilimsel esaslara dayanmadığı, uygulamalarında teknolojik olanaklardan faydalanılmadığı müddetçe günümüz toplumuna ve fertlerine ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerekli yanıtları veremez (MEB, 2002: 5).

Eğitim teknolojisi, öğrenme hakkındaki bilimsel bilgilerin uygulanması ve etkili ve verimli eğitim ve öğretimle öğrenme durumlarını geliştirmek olarak tanımlanmaktadır (Rıza, 2002).

*“Eğitim teknolojisi, geniş anlamıyla, öğretim ve öğrenmeyi teşvik etmek, kolaylaştırmak ve öğrenciyi güdülemek amacını güden araç- gereçler ile belirli öğretim - öğrenme sistemlerine göre hazırlanmış programların denenmesi ve geliştirilmesine ilişkin tüm süreç, tasarım ve yöntemleri kapsar (Koşar ve diğ., 2001: 6).”*

Eğitim teknolojisi, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin bulgularıyla eğitim sorunlarına çözüm getirme ve eğitimi bilimsel bir inceleme konusu yapma amacıyla 1960’lı yıllarda ABD’de ortaya çıkmıştır (Hızal,1982; 14).

Eğitim teknolojisi, eğitimin “NE” ve “NİÇİN” saptadıktan sonra “NASIL” gerçekleşebileceği konusuyla uğraşmaktadır. Bu alanın kapsamını, eğitimde program geliştirme süreçleri, eğitim teknolojisini oluşturan öğeler ve ilkeler, öğretim kademeleri, disiplin alanları, kuram ve uygulama uzantısı ya da bilim endüstrisi ve eğitim endüstrisi gibi değişik açılardan incelemek mümkündür (Alkan, 1999; 15).

Eğitim teknolojisi davranış bilimlerinin iletişim ve öğrenme ile ilgili verilerine dayalı olarak, eğitim ile ilgili ulaşılabilir insan gücü ve insan dışı kaynakları, uygun yöntem ve tekniklerle akıllıca ve ustaca kullanıp sonuçları değerlendirerek, bireyleri, eğitimin özel amaçlarına ulaştırma yollarını inceleyen bir bilim dalıdır (Çilenti, 1998; 29).

Diğer bir ifadeyle ise ‘İnsanın öğrenmesi’ olgusunun tüm yönlerini içeren problemleri sistematik olarak analiz etmek, bunlara çözümler geliştirmek üzere ilgili tüm unsurları (insan gücünü, bilgileri, yöntemleri, teknikleri, araç-gereçleri, düzenlemeleri vb.) işe koşarak uygun tasarımlar geliştiren, uygulayan, değerlendiren ve yöneten karmaşık bir süreçtir (Yalın, 2003; 5).

### **2.2.2. Öğretim Teknolojisi**

Zaman zaman eğitim teknolojisi ile aynı manada kullanılsa da öğretim teknolojisi esas olarak eğitim teknolojisinin kapsamında, eğitim teknolojisi tanımı içinde yer almayan durumlar ve olguları ifade etmek için kullanılmaktadır.

Commission on Instructional Technology öğretim teknolojilerinin tanımını şu iki şekilde yapmaktadır:

- a. Öğretim Teknolojisi; iletişim devrimi ile birlikte şekillenen medyanın,

öğretmen, kitap, yazı tahtası ile beraber öğretimsel amaçlar için kullanılmaya başlamasıdır.

b. Öğretim Teknolojisi; Belirlenmiş hedefler uyarınca, daha etkili bir öğretim elde etmek için, öğrenme ve iletişim konusundaki araştırmaların ve ayrıca insan kaynakları ve diğer kaynakların beraber kullanılmasıyla tüm öğrenme/öğretme sürecinin sistematik bir yaklaşımla tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesidir (Gentr, 2006).

Alkan öğretim teknolojisini “insanların nasıl öğrendiği hakkındaki bilimsel bilgilerinin öğretim ve öğrenme problemlerinin çözümü için uygulanması” olarak tanımlarken, Uşun öğretim teknolojisini, öğretimle ilgili kuramların en etken ve olumlu uygulamalara dönüştürülmesi için personel, araç, gereç, süreç ve yöntemlerden oluşturulmuş bir sistemler bütünüdür, şeklinde S. (1999,16) ise öğretim teknolojisini, eğitim işlevinin yapıldığı bütün alanlarda öğretim ve öğrenme ile ilgili olarak karşılaşılan tüm problemleri ve işlevleri içeren bir kavram olarak tanımlamaktadır .

Öğretim teknolojisi öğretimin, eğitimin bir alt kavramı olduğu anlayışına dayalı olarak ve belirli öğretim disiplinlerinin kendine özgü yönlerini dikkate alarak düzenlenmiş teknolojiyle ilgili bir terimdir. Örneğin, “Fen öğretimi teknolojisi”, dil öğretimi teknolojisi” gibi. Bu terim, ilgili disiplin alanlarına özgü olarak etkili öğrenme oluşturmak üzere amaçlı ve kontrollü durumlarda insan gücü ve insan gücü dışı kaynakları birlikte işe koşarak belirli özel hedefler doğrultusunda öğrenme öğretme süreçleri tasarımı, işe koşma, değerlendirme ve geliştirme eylemlerinin bütününe içeren sistematik bir yaklaşımı ifade eder (Yalın, 2002; 5).

### **2.2.3. Türkiye’de Eğitim ve Öğretim Teknolojilerinin Gelişimi**

Bütün dünya da olduğu gibi Türkiye’de de teknolojinin eğitime uygulanmasını zorlayan sebepler: nüfus patlaması, bilgi patlaması, istek ve beklentilerin patlaması olarak üç grupta toplanmaktadır. Bu patlamaların eğitime de yansımaları kaçınılmaz olduğundan, eğitim işinde çalışanlara büyük yükler düşmektedir. Bu yüzden ders materyallerinin kullanımı eğitimcileri düşündürülen temel konulardan biri olagelmıştır. 1935 yılında Türk eğitimcileri Sabiha Hanım ve Zeki Bey tarafından kaleme alınan ‘Ders Vasıtaları- Koleksiyonculuk’ adlı makalede çocukları sınıfta uyutmak, onları

daima dinleyici bırakmak, çocukta şahsiyet kazandırmadan inkişaf temin etmeden öldürmektir. Çocuk doldurulması gereken bir kap değil; belki ısıtılması lazım gelen bir ocaktır. Bir dersin sadece takrir yöntemiyle islenmesi elbette ki dersi monoton hale getirecektir. Oysa öğrencilerin katılımıyla, değişik araç-gereç kullanımıyla dersi çekici hale getirmek mümkündür (Adıgüzel,1998:23). Makaleden de anlaşılacağı üzere dersin farklı materyallerle islenmesi gerektiği fikri yeni değildir.

Ankara’da 1951 yılında “ Öğretici Filmler Merkezi”, 1961 yılında “Ders Aletleri Yapım ve Onarım Merkezi”, aynı yıl “Radyo ile Eğitim Merkezi” kurulmuştur.1974 yılında “Mektupla Öğretim Merkezi” kurulmuştur. Bu şekilde Türkiye’de ilk kez kitle eğitiminde eğitim teknolojisi kullanılmıştır. 1975 yılında merkez yeniden düzenlenerek Yüksek Öğretim Kurumu’na dönüştürülmüştür. 1960’lı yıllarda Test ve Araştırma bürosunda Bakanlık tarafından ilk kez bilgisayar kullanılmıştır. Bu örgütlenme daha sonra 30 Nisan 1992 tarihinde 3797 Sayılı Kanunla Bilgisayar Eğitimi ve Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne dönüştürülmüştür.1970’li yıllardan itibaren, teknoloji ürünü araç ve gereçlerin Bakanlığa bağlı okullarda eğitim-öğretim sürecinde kullanılmasına yönelik çalışmalar başlamıştır. 1984 yılında “Ortaöğretimde Bilgisayar Eğitimi İhtisas Komisyonu’nun oluşturulduğunu görüyoruz. Talim ve Terbiye Kurulu’nun 26.01.1987 Tarih ve 22 sayılı Kararı ile 1985-1986 öğretim yılından itibaren zorunlu ya da seçmeli olarak Bilgisayar dersi eklenmiştir.1989 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından “Bilgisayar Destekli Eğitim Projesi” başlatılmıştır. Proje 1992 yılında çeşitli nedenlerden dolayı bir duraklama yaşamıştır. Daha sonra proje Bilgisayar Eğitimi ve Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün açılmasıyla bu genel müdürlüğün sorumluluğuna verilmiştir (Yıldız,2004).

1997-2000 yılları arasında bilgisayar sahipliği iki katına yükselirken, internete bağlanma oranında neredeyse altı katı bir artış olmuştur (BTYKA, 2001: 37). Donanım sayısındaki bu artışı yeterli görmemek, yazılımlar geliştirmek, sistemler kurmak gerekmektedir. Bugün okulların %90’ını internete bağlanmıştır.

FATİH Projesi kapsamında, her dersliğe geniş bant İnternet erişimi sağlanmasına karar verilmiş ve 1. Bölge olarak anılan Batı Bölgesi ve 2. Bölge olarak anılan Orta Anadolu ve çevresindeki okulların “yerel alan ağı, aktif cihazlar ve pasif üyelerin kurulumu” ihale yoluyla bir iletişim firmasına verilmiştir. Firma, bu bölgedeki

okullara 3 yıl boyunca kesintisiz servis hizmeti verecektir. Her sınıftan intranetteki (e-okul, Mebbis vb.) içeriğe ve filtrelili ve güvenli olarak İnternet'e erişim sağlanacaktır.

Projenin ilk kısmında 3.657 adet ortaöğretim kurumuna 84.921 adet etkileşimli tahta alımı ve kurulumu için 23.11.2011 tarihinde yerli bir elektronik firması ile sözleşme imzalanmıştır. Etkileşimli tahta üzerinde bulunması gereken işletim sistemi ve yazılımlar şunlardır: Windows, Pardus, StarBoard, Libre Office. Pardus, TÜBİTAK tarafından geliştirilen milli işletim sistemidir. Yazıcı ve belge kamera temini için ise, yine yerli bir firma ile anlaşılmıştır.

2011-2012 öğretim yılının ikinci yarısından itibaren pilot uygulama olarak 17 il, 51 okulda öğrencilere tablet bilgisayar dağıtımını planlanmış ve bu amaçla 12.12.2011 tarihinde ihale yapılmıştır. Pilot uygulama kapsamında öğrencilere dağıtılan tablet bilgisayarlar yerli bir sağlayıcı firma tarafından tasarlanmıştır ve açık yazılım programı olan Android işletim sistemi ile çalışmaktadır.

Eylül 2012 tarihi itibarıyla, MEB ADSL tarifesine bağlı ve 1-2-4 Mbit aralığında 36. 159 İnternet hizmeti alınmış, 3.790 okulda da VSAT uydu erişim hizmeti sağlanmıştır. 1.800 okulda ise İnternet hizmeti bulunmamaktadır. Her okuldan e-içeriğe erişim imkanı sağlanması, okullardaki internet erişim hızlarının ihtiyaca göre artırılması, öğrenci sayısı ve derslik sayılarına göre bant genişliği sağlanması, yüksek hızda İnternet ihtiyacı olan okullara alternatif İnternet erişimleri sağlanması, 620.000 dersliğe 2 milyona yakın uç verilmesi ve bu konuda servis anlaşmaları yapılması planlanan hedeflerdir. Proje kapsamında bugüne kadar 3.657 okula 85.000 akıllı tahta, yaklaşık 12.800 adet tablet dağıtılmış, bu tabletlerin 4.000 adedi yerli firma, 8.000 adedi de yabancı firmadan sağlanmış, 3.657 okula da 85. 000 çok fonksiyonlu yazıcı, tarayıcı ve belge kamera alınmıştır (Milliyet, 2012).

40.000 okul ve 620.000 dersliğe belirtilen donanım altyapısının kurulması kısmında yapılması planlananlar ile gerçekleştirilen faaliyetlerin uyumlu gitmediği, 2013 yılı sonuna kadar donanım kısmının tamamlanmasının mümkün olmadığı görülmektedir. 620.000 dersliğe ağ döşenmesi, yazıcıların ve kameraların kurulması, kablosuz ağ ve network yapılandırması, Bakanlığın sitesinden her okulda kurulacağı ilan edilen "içerik filtreleme sistemi", firewall, IPS, Anti Virüs yazılımları, VPN yapılandırması, yetkilendirme, erişim loglarının tutulması gibi işlemler, özel uzmanlık isteyen işlemlerdir ve bu işler için daimi istihdam edilecek uzman personele ihtiyaç

vardır. Üstelik köy okulları da dahil ülkenin her tarafına hizmet götürebilecek sayıda personelin istihdamı ve planlaması yapılmamıştır (Baydar, 2012).

### **2.3. Eğitim- Öğretimde Araç-Gereç Kullanımının Yeri ve Önemi**

Eğitim öğretim faaliyetleri belirli bir sisteme dayandırılarak, belli amaçları kapsayan ve sistematik bir şekilde sürdürülen süreçten oluşmaktadır. Burada amaç bireyi çevresine uyumlu, duyarlı ve yararlı toplum fertleri olarak yetiştirmektir. Bunu yaparken de bireysel farklılıkları ve ferdin sınırlılıkları göz önünde bulundurulmaktadır. Bu farklılıkların en aza indirilmesinde insanoğlu teknolojiye dayanmaktadır. Çağımızın vazgeçilmez bir parçası olarak günlük hayatımızda önemli yer tutan teknoloji, teorik bilgi ile uygulama arasındaki boşluğu doldurmaktadır.

Günümüzde bilim ve teknoloji çok ileri düzeylerde gelişme göstermiştir. Bu gelişmeler hayatımızın her yanını sarmış ve teknolojik araçlar yaşamımızın bir parçası haline gelmiştir. Sınıf ve okul ortamında insan hayatının bir bölümünün geçtiğini ve bu yerlerde hayatı öğrendiğimizi ve hayata hazırlandığımızı düşündüğümüzde, bu mekânlarda öğretim araç-gereçlerinden öğrencilerimizin yararlanması kaçınılmaz bir hal almıştır. Gelişen ve değişen dünyamızda öğretmenlerimizin öğrenme ortamlarını etkin kullanmak ve 21. yüzyılın bireylerini yetiştirmek için gösterdikleri uğraşta, öğretim araç ve gereçlerinin yeri ve önemi yadsınamaz bir gerçektir (Şahin ve Yıldırım, 1999: 1).

Geleneksel eğitim ortamı olarak kullanılan sınıflarda, öğretmen ve ders kitabı kapalı sınıf ortamının ana öğeleri arasında kabul edilmektedir. Çağdaş anlamda ise eğitim ortamı kavram ve kapsamında farklılıklar söz konusudur. Bugün yeni eğitim ortamlarını oluşturan insan gücünde, tesis ve donatımda, araç ve gereçte çeşit ve nitelik yönünden geleneksel ortamlara kıyasla bir hayli değişme ve gelişme meydana gelmiştir (Alkan,2005:127).

Çağdaş eğitim ortamlarının, eğitim ve öğretimin yapıldığı mekânlarda bulunması yeterli değildir. Önemli olan, çağdaş eğitim ortamlarını etkili ve verimli bir şekilde kullanmaktır. Eğitim materyallerini öğretim sürecinde etkili, yerinde ve amacına uygun kullanıldığında eğitimin niteliği ve öğrenci başarısını arttıracak bilimsel bir gerçek olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, öğretim materyallerinin etkili olabilmesi için,

“materyallerin konu alanına, öğrencilerin özelliklerine ve kazandırılmak istenen davranışa uygun olarak seçilmesi ve öğretmenler tarafından iyi kullanılması” önem taşımaktadır (Fidan-Erden, 1993: 137). Bunun yanında etkili bir öğrenmenin sağlanabilmesi için, öğrencinin bütün duyu organlarına hitap edecek öğretimin yapılması gerekir. Öğretimde sadece sözlü ve yazılı sembollerle yapılan iletişim sık sık kesilmelere, yanlış yorumlamalara, ilginin çabuk kaybolmasına ve hayal kurmaya sebep olmaktadır.

Bir öğretim aracı ne kadar çok duyu organına hitap ederse o kadar çok etkilidir ve öğrenme o kadar kalıcı olur. Cobun’a göre öğrenilenrin;

%83’nü görme,

%11’ini işitme,

%3,5’ini koklama,

%1,5’ini dokunma,

%1’ini tatma, duyularımızla edindiğimiz yaşantılar yoluyla öğretiriz (Aktaran: Çilenti, 1998: 35).

Phillips’e göre ise zaman sabit tutulmak üzere insanlar,

Okuduklarının %10’unu,

İşittiklerinin %20’sini,

Gördüklerinin %30’unu,

Hem görüp, hem işittiklerinin %50’sini,

Söylediklerinin %70’ini,

Yapıp söyledikleri bir şeyin ise %90’nını hatırlamaktadırlar (Aktaran: Çilenti, 1998: 35-36).

Bu sebeple, öğretim sürecinde öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekerek görsel, işitsel materyalleri kullanmak veya öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmesini sağlayacak ortamlar hazırlamak, eğitim kalitesi ve öğrenci başarısı açısından oldukça önemlidir (Kırçal, 2003: 21).

Bu konu Milli Eğitim Şuralarında da öğrenci başarısının ve eğitim, niteliğinin

yükseltilmesinde önemli bir etken olarak ele alınmıştır. Ayrıca hazırlanan her düzeydeki eğitim programlarının uygulama esaslarında da eğitim araç-gereçlerine yer verilmiştir. Örnek olarak Onuncu Milli Eğitim Şurası kararlarında, “temel eğitim programlarını gerçekleştirmek için gerekli ders, yardımcı ders kitapları ile eğitim araç-gereçleri ve öğretmen kılavuz kitapları geliştirilerek hizmete konulacaktır” denilmiştir (Özer, 1996; 18).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullardaki eğitim araç ve gereçler konusunda yaptırdığı araştırmada öğretmenlerin hemen hemen yarısının özellikle sosyal bilgiler dersinde araç-gereçleri kullanmadıkları görülmüştür. Öte yandan araç-gereç kullanılan sınıflarda öğrencilerin daha iyi ve kalıcı öğrendikleri gözlemlenmiştir. Bunun nedeni de öğrencilerin somut yaşantılarıyla öğrenmelerini geliştirdikleridir. Öğretim ne kadar somut örnekli olursa, öğrencinin öğrenmesi de o kadar kolay kolay ve kalıcı olmaktadır (Barth ve Demirtaş, 1997; 61).

#### **2.4 Araç - Gereç Kullanmanın Öğretime Sağladığı Faydalar**

Milli Eğitim Bakanlığı'nın okullardaki eğitim araç ve gereçleri konusunda yaptırdığı bir araştırmanın neticesinde ilköğretimdeki öğretmenlerin hemen hemen yarısının, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler derslerinde materyal kullanmadıkları görülmüştür. Öte yandan, araç ve gereç kullanılan sınıflarda öğrencilerin çok daha iyi öğrendikleri de açıkça anlaşılmıştır. Bunun nedeni de öğrencilerin araç – gereçler vasıtasıyla somut yaşantılarıyla öğrenmelerini geliştirmeleridir (Barth ve Demirtaş 1997: 61). Öğretim faaliyetlerinde araç - gereç kullanmanın öğretime bunun gibi daha birçok faydası vardır. Bu faydalar aşağıda maddeler halinde sınıflandırılmıştır (Yalın,2010:82-90).

##### **2.4.1. Çoklu Öğrenme Ortamı Sağlama**

Araç gereçler öğretimi canlı ve açık hale getirirler. Öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini artırır. Öğrenme arzusu oluştururlar. Öğrenilecek konu üzerinde uygulama yapma imkânı sağlarlar. Öğretimi zenginleştirirler (Aydın, 2005:327). Sadece okuyarak öğrendiklerimizin yüzde onunu hatırlarız. Buna görme, işitme, söyleme ve yapma eklendiği zaman hatırlama düzeyi daha da artar. Yaparak öğrendiklerimizin



yüzde doksanını hatırlarız. Çoklu öğrenme ortamı ile araç gereçler, öğrenme işlemine katılan duyu sayısını artırarak daha fazla ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesine yardımcı olurlar. Bir insan, sadece okuduğu (gördüğü) veya sadece dinlediği zaman hafızaya tek yönlü, hem işitip hem gördüğü zaman ise çift yönlü kayıt yapılmış olur. Beş duyu organı ne kadar fazla kullanılırsa bellek bilgileri daha iyi depolayacak ve öğrenme- hatırlama daha iyi gerçekleşecektir (Demir, 2008: 10). Günümüz öğretim yöntemlerinde artık tek bir zekâ tipinden bahsedilemeyeceğine göre farklı zekâlara sahip öğrencilerin, sınıflarda çoklu öğrenme ortamı oluşturmayı zorunlu kıldığı söyleyebilir. Çünkü öğretimin öncelikli amacı öğrenciyi iyi tanımak ve ihtiyaçlarına cevap vermektir (Demir, 2008: 11).

#### **2.4.2. Farklı Öğrenme İhtiyaçlarını Karşılama**

Öğrencilerin öğrenme biçim ve gereksinimleri birbirlerinden farklı oldukları için, öğrenme durumlarından eşit düzeyde yararlanamazlar. Örneğin bazı öğrenciler sözel yolla kolay ve hızlı öğrenirken, bazıları görerek, bazıları okuyarak, bazıları da yaparak - yaşayarak daha iyi öğrenir. Bununla birlikte, öğrenme durumlarının farklı öğrenme biçim ve gereksinimlerine yanıt veren araç-gereçlerle zenginleştirilmesi, öğrenme durumlarından tüm öğrencilerin yararlanmasını sağlayacaktır (Yiğit vdr. 2005: 75).

#### **2.4.3. Dikkati Çekme**

Çoğu sınıflarda yüz yüze sözel iletişim belki de tek başına en çok kullanılan iletişim metodudur. Durum böyle olunca, bilgilerin görsel işitsel araç-gereçler yoluyla sunulması sonucu ortaya çıkan göreceli yenilik, öğrencilerin dikkatlerini çekecek, duygusal tepkiler yaratarak motive edecektir. Yani başka bir güdüye ihtiyaç duymadan doğrudan doğruya ilgi uyandıracaktır (Şimşek, 2002; 31).

#### **2.4.4. Hatırlamayı Kolaylaştırma**

Bilgilerin uzun süreli belleğe nasıl kodlandığı ve saklandığı ile ilgili en önemli kuramlardan biri ikili kodlama bellek kuramıdır. Bu kurama göre bilgi uzun süreli bellekte hem sözel hem de görsel olarak kaydedilir. Dolayısıyla, hem görsel hem de

sözel olarak sunulan bilgilerin hatırlanma ihtimali daha yüksektir. Yapılan araştırmalarda somut kelimelerin soyut kelimelerden ve resimlerin de kelimelerden daha fazla hatırlandığı bulunmuştur( Fleming ve Levie, 1978) .

#### **2.4.5. Soyut Durumları Somutlaştırma**

Araç- gereçlerin öğretme-öğrenme sürecindeki en önemli rollerinden biri soyut, karmaşık kavramların, anlaması güç olgu ve olayları basitleştirmesidir.

Birinin bize, hakkında fazla bir bilgimiz olmayan bir eşyayı, eşyanın bütün özelliklerini uzun ve detaylı olarak, açıklayarak, tanıtmaya çalıştığımı düşünelim. Sonuçta anlatılanları verilen tanım ve açıklamaları anlamamız zor olacaktır. Çünkü kelimeler görsel gereçler gibi simgeledikleri şeylere benzemezler. Anlatılanlara ancak, eşyanın büyüklüğü, şekil ve eşyayı oluşturan parçalar hakkında bir fikir elde ettikten sonra bir anlam vermeye başlayabiliriz. Görsel gereçler bilinmeyen bir şeyin nasıl görüldüğünü ve bilinen diğer şeylere göre ne kadar büyük olduğunun kavranmasına yardımcı olur. Diğer bir anlatımla görsel gereçler sözel fikirlere daha kolayca hatırlanabilecek bir ilişki yaratmasına hizmet eder. Kaldı ki görsel gereçler ikinci bir iletişim kanalı görevi görür. Yani sözlü ya da yazılı bilgilerle birlikte kullanıldığında, bazı öğrencilerin sözel anlamadıklarını görsel olarak anlamalarına yardımcı olur (Yalın, 2010: 88).

#### **2.4.6. Zamandan Tasarruf Sağlama**

Bazı durumlarda bir olayı, bir varlığı ya da bir nesneyi tanımlamak, açıklamak ya da anlatmak çok fazla zaman gerektirebilir. Dahası harcanan onca zamana karşın, gerçekleşen öğrenme, maliyetine değmeyecek bir düzeyde kalabilir. Soyut bilgilerin öğretiminde sık yaşanan bu sorunun, bilgiyi şemalaştırma ve şekil, model ve resim gibi formlarla görselleştirme olanağı veren araç-gereçler sayesinde aşılması olanaklıdır (Yiğit vdr. 2005: 79-80). Örneğin; film projektörleri ve videolar özellikle sınıfa getirilmesi imkansız, doğrudan gözlenmesi tehlikeli ya da mümkün olmayan cisim, olgu, olay ve işlemlerin kolayca ve güvenli olarak gözlenmesini sağlar. Örneğin; çok hızlı gerçekleşen kimyasal olaylar bir video ya da bir simülasyonla yavaşlatılmış olarak defalarca izlenebilir (Yalın, 2004; 89 ).

### **2.4.7. Güvenli Gözlem Yapma**

Öğrencilere bir olayla ilgili bilgiyi sunarken öğrencilere, olayın gerçekleştiği ortamda gözlem yapma imkânı sunmak öğrenmenin daha hızlı gerçekleşmesini sağlayacaktır. Fakat bazı olayları ortamında gözlemlemek ya da bazı varlıkları, nesnelere, canlıları sınıf ya da laboratuvar ortamına taşımak, üzerinde bazı deneyleri gerçekleştirmek oldukça tehlikeli olabilir. Örneğin, deprem, yangın gibi olayları gerçekleştikleri anda ve ortamda ya da tehlikeli hayvanları buldukları ortamlarda gözlemlemek güvenlik açısından oldukça tehlikelidir. İşte bu tür olay ve durumları öğrencilere televizyon, video veya bilgisayar yardımıyla sunarak hem öğretimi görselleştirebilir hem de öğrenmenin güvenli bir ortamda gerçekleşmesini sağlayabiliriz (Yiğit ve diğ., 2005: 80-81).

### **2.4.8. İçeriği Tutarlı Bir Şekilde Sunma**

Bazen öğretmenler, dersten çıktıktan sonra üzerinde durması gereken bir konuyu tam olarak işlemediğini hisseder. Bir süreci anlatırken ya da gösterirken, vurgulanması gereken bir noktayı unutulur. Bazen de bir derste içerikle ilgili bir noktayı mükemmel bir örnekle açıklar; fakat başka bir derste o tür bir örnek aklına gelmez veya aynı içeriğin sunulduğu başka bir sınıfta aynı örneği vermeyi unutulur. Görsel ve işitsel araç-gereçlerin etkin kullanımı, bu tür bellek problemleriyle basa çıkılmasına yardımcı olur. Bir tepegöz saydamı, öğretmenin önemli noktaları hatırlamasını kolaylaştırır. İyi hazırlanmış bir video sunusu, unutulmuş önemli bir noktayı güvenilir bir şekilde vurgulayabilir. Öğretim içeriği ile ilgili bir slayt sunusu her defasında aynı örneklerin verilebilmesini sağlar. (Yalın, 2004: 89).

### **2.4.9. Tekrar Tekrar Kullanabilme**

Öğrenme ortamında, öğrencilerin farklı öğrenme hızlarına sahip oldukları bir gerçektir. Bazı öğrenciler, konuyu anlayabilmek için daha fazla örneğe ve tekrara ihtiyaç duyabilirler. Materyal en azından öğrencilerin öğrenmesi gerçekleşinceye kadar tekrar tekrar kullanılabilir. (Yanpar, 2005: 198).

#### **2.4.10. İÇERİĞİ BASİTLEŞTİRME**

Öğretim materyalleri öğretmen tarafından tasarlanan ve uygulanan öğretim etkinliklerinin desteklenmesi amacıyla kullanılır. Öğretim materyalleri bütün içeriğin öğrenciye aktarılması amacıyla değil içeriğin önemini ve ana temalarının öğrenciye sunulmasında kullanılması en etkin yaklaşımdır. Bu yüzden hazırlanacak materyaller konunun ana hatlarını sunan, anlaşılması güç olabilecek konuları açıklayan, içeriği soyuttan somuta taşıyabilen ve görsel-işitsel özellikleri kullanarak anlaşılmayı kolaylaştırmalıdır (Demirel, Altun, 2007: 63).

#### **2.5. Görsel Materyallerde Aranılan Başlıca Özellikler**

Coğrafya derslerinde ulaşmak istenen hedefi gerçekleştirmek için kullanılan görsel materyaller konuların anlaşılıp kavratılmasında ve kalıcı olmasında oldukça etkilidir. Kullanım sıklığına bağlı olarak öğretme ve öğrenme açısından önemli farklılıklara neden olan görsel materyallerde bazı özelliklerin aranması gerekir. Bunlar (Güngördü, 2002: 115-119);

- Görsel materyalin açıklanacak konunun amacına uygunluk derecesi,
- Görsel materyallerin doğruluğu,
- Görsel materyallerin öğrenciye uygunluğu,
- Görsel materyallerin çekici olması,
- Görsel materyallerin kullanışlı ve dayanıklı olmasıdır.

Görsel-işitsel araçların verimli kullanılabilmesi için o aracın kendine özgü özelliklerinin de bilinmesi gerekir. Bazen çok basit görünen bu özelliklerin hem o araçtan yararlanmayı hem de dersin niteliğini büyük ölçüde etkilediği unutulmamalıdır (Küçükahmet, 2004: 109).

##### **2.5.1. Görsel Materyallerin Konunun Amacına Uygunluğu**

Öğretim etkinlikleri içerisinde yer alan öğretim materyallerinin geliştirilip kullanılması hedef ve kazanımlara göre belirlenir. Örneğin hedefler kavrama düzeyinde ise, kullanılacak öğretim materyalleri örneklerle dolu olmalı, öğrencinin yorumlama, özetleme vb. kavradığını gösterecek etkinliklere işaret etmelidir. Örneğin hedefler

uygulama düzeyinde ise, öğretim materyali de öğrenciye uygulama yapma fırsatı sunabilmelidir. Hedefler analiz düzeyinde ise öğrencinin bir bütünün öğeleri arasındaki ilişkileri bulmasına dönük kavram haritası vb. çalışmalar yaptırılabilir. Kazanım olarak araştırma yapıp raporunu oluşturma denilirse materyal olarak araştırma raporu yer alabilir. Ayrıca rapor hazırlamada kullanılan ölçek, resimyazı vb. de materyaldir (Şahin, Yanpar, Yıldırım ,1999: 27-31).

### **2.5.2. Görsel Materyallerin Doğruluğu**

Ulaşılması kolay olmayan bir gerçek, yapay öğrenim durumlarıyla kolaylıkla sunulabilmektedir. Bunu sağlamada öğretim teknoloji ve materyallerinden yararlanılabilmektedir. Gerçeklik bu kapsamda ikili bir anlama sahiptir: Gerçeklik, hem bilginin içeriğidir, hem de kaynağıdır. Ayrıca, gerçeklik hem oluşturulması gerekendir hem de algılanabilir olan ve algılamaya yöneltendir. Bu anlamda teknoloji ve materyaller; öğretimde öncelikle izleme aracı, bir sunu biçimi ya da gösteri teknolojisi olarak anlaşılmakta ve incelenmektedir( Kaya, 2006: 30).

### **2.5.3. Görsel Materyallerin Öğrenciye Uygunluğu**

Materyal kullanımı, daha çok duyunun öğrenme sürecine dâhil olmasına fırsat vermekte, bu da çoklu öğrenmeyi sağlamaktadır. Daha çok duyunun öğrenme sürecine dâhil olması, öğrenmeyi çabuklaştırdığı gibi, öğrenilenlerin kalıcı hale gelmesine yardımcıdır. Öğrencilerin farklı öğrenme stilleri olduğunu belirten Yalın (2010: 82), kimi öğrencilerin okuyarak, kimilerinin görerek, kimilerinin dinleyerek daha iyi öğrendiğine dikkat çeker. Değişik türde araç gereçlerin kullanımı ve araç sayısının artması bu farklı öğrenme stillerine sahip öğrencilere, ihtiyaçlarına uygun öğrenme fırsatı sunar. Farklı materyaller hedef kitlenin hangi yollarla öğrendiğini de keşfetmemizi sağlar.

### **2.5.4. Görsel Materyallerin Çekiciliği**

Araç ve gereçlerin öğrencinin ilgisini çekme, merakını giderme ve kullanma arzusunu artırma niteliği olmalıdır. Çekici olan materyal, öğrencinin konuya motivasyonunun sağlanması ve öğrenmeyi kolaylaştırması adına çok önemlidir

(Güngördü, 1999: 126). Öğretmen, öğretimde çeşitli araçlara yer verildiğinde öğrenmenin daha iyi olacağına inanmalı, çevresinde okulunda gerçek öğrenmeyi sağlayıcı ne gibi araçlar bulunduğunu ve bunlardan nasıl daha etkili bir şekilde yararlanabileceğini araştırmalıdır.

### **2.5.5. Görsel Materyallerin Kullanışlı ve Dayanıklı Olması**

Bazı öğrenciler, konuyu anlayabilmek için daha fazla örneğe ve tekrara ihtiyaç duyabilirler. Bu yüzden, öğretim materyalleri öğrencinin ihtiyacına paralel olarak farklı zamanlarda ve sürelerde kullanılabilir özellikte olmalıdır (Vural, 2004: 57).

### **2.5.6. Görsel Materyallerin Sadeliği**

Derslerde kullanılan görsel materyaller sade, açık ve net olursa gerek kullanımı ve gerekse öğrenmeyi pozitif yönde etkilemesi mümkün olacaktır. Örneğin lise ders kitaplarında özellikle yağış, sıcaklık ve nemin aynı grafikte gösterilmesi karmaşaya yol açabilir. Öğretmen bazı yorumlamalar yapsa dahi bunların öğrenciler tarafından kabullenilmesi zordur. Görsel materyaller içinde çok ayrı bir öneme sahip olan haritaların sadeliği de önemlidir. Bunun için, dersimizle ilgili hedeflere ulaşmak için açıklanan konulara destek olarak kullanılan görsel materyallerin, sade, açık, net olması gerekmektedir.

### **2.5.7. Görsel Materyallerin Ekonomik Olması**

Sınıfa getirilmesi mümkün olmayan ya da tehlikeli olan cisim, olgu ve olaylar, özellikle görsel materyaller sayesinde çok kolay gözlemlenir hâle gelir. Görsel ve işitsel gereçlerin etkili kullanımı, anlatılması planlanan konuların öğretmenin hafızasından uçmasının önüne geçer. Önceden hazırlanan örneğin çok basit bir fotoğraf kataloğu sayesinde hem kavramlar kolay kavranır hem de bazı bilgilerin atlanmasının önüne geçilir. “Aa! Hayvanları anlatırken keçiyi atlamışım.” gibi durumlar ortadan kalkar, her sınıfta tutarlı bir anlatım sağlanır. Bir kez hazırlanan bir materyali, değişik sınıflarda tekrar tekrar kullanmak da mümkündür. Kısacası materyaller, içeriği daha basit ve anlaşılır hâle getirmesi, zamandan tasarruf sağlaması bakımından öğretimde çok faydalıdır (Yalın,2010:89).

## 2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılabilecek Materyaller

### 2.6.1. Basılı Eğitim Araçları

Yazılı materyaller eğitim ortamında en yaygın kullanılan materyal türüdür. Bunun nedeni yazılı materyallerin kolayca ulaşılabilen ve öğretim ortamına rahatça aşınabilen materyaller olmasıdır. Ayrıca, yazılı materyaller kolaylıkla çoğaltılabilen ve öğrencinin kullanımına ucuzlukla sunulabilen materyallerdir (Şahin ve Yıldırım, 1999;21).

Basılı eğitim araçları denildiği zaman ilk olarak akla kitap gelir. Kitap; ders kitapları, sözlük, ansiklopedi vb. olarak sıralanabilir. Kitapların yanı sıra dergi, gazete ve broşürler de basılı eğitim araçlarıdır.

Kitap, insanların fikir, kültür, sanat ve iş alanlarındaki çalışmalarını kuşaklara tanıtan yazılı bir metindir. Ders kitapları eğitim amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden öğretim materyallerinden biridir; en yaygın olarak kullanılan hatta birçok durumlarda tek öğretim materyalidir (Yıldız, 2004:53).

#### 2.6.1.1. Ders kitapları

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'nde "Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser" (Ceyhan ve Yiğit,2003:18) şeklinde tanımlanan ders kitapları, öğretilecek konuyu bir bütün halinde sunmaları nedeniyle, programın başarısını etkileyen temel kaynak niteliği taşımaktadırlar (Emiroğlu, 2002: 65). Genel olarak bilgi verme, bilgileri dizgeleştirme, kendi kendine öğrenme, eşgüdümleme ve kişilik geliştirme işlevi gören (Ceyhan ve Yiğit, 2003: 24, Güneş, 2002: 10–12) ders kitapları, bu işlevlerini bilgiyi planlı, düzenli ve sınıflandırılmış bir biçimde sunmak yoluyla gerçekleştirirler (Hesapçıoğlu, 1994:298).

Ders kitaplarının kullanım biçimleri; öğretim aracı olarak kullanma, kaynak kitap olarak kullanma, destekleyici araç olarak kullanma olarak belirlenmiştir (Güneş, 2002: 14–17). Kitabın seçimi ve kullanımı son derece önemlidir. Ders kitapları eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden

öğretim araçlarından biridir. Etkili bir ders kitabı öğrencinin ilgisini çekmeli, öğrencide derse karşı ilgi uyandırmalıdır. Öğrencinin kendi kendisine öğrenmesine izin verebilmeli, çocuğun kitapla olan bağımlı güçlendiren yaşantılar sunabilmelidir. Kitaplar, soyut bilgileri az ve olabildiğince somut, zevkli ve ilgi çekici halde olmalıdır (Yanpar, 2005:114). Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılan kitaplarda konu içeriğini destekler nitelikte resim, fotoğraf, harita ve grafiklerin bulunması son derece önemlidir.

### **a. Öğretimde ders kitabının yeri**

Kitabın gördüğü iş öğretmenin işine benzer. Nasıl ki, iyi bir öğretmen öğretir ve öğretimin oluşumuna yardım eder ve öğrenime partnerlik ederse, bir ders kitabı da öyle olmalıdır. Ders kitabı öğrencinin düşünmesine yardım edici olmalı ve ipuçları vermelidir.

### **b. İyi bir ders kitabının özellikleri**

#### **Biçim yönünden**

- 1- Fazla parlak olmayan sağlam kâğıttan yapılmalıdır.
- 2- Ders kitabının sayfa düzeni, sayfa düzeni, harflerin büyüklüğü, satır ve harf aralıkları öğrenciye uygun olmalıdır.
- 3- Ders kitabı ilgi çekici olmalıdır. Ders kitabının ilgi çekici olması, kitapta uygun resimlerin yer alması ve anlatımın çocuğa göre olması demektir.
- 4- Ders kitabının düzenlenişi, öğrenmeyi sağlayacak biçimde olmalıdır (Yıldız,2004:53).

#### **Ders kitabının konusu yönünden**

- 1- Ders kitabı, eğitimin amaçlarının gerçekleşmesine yardım etmelidir.
  - Yurdun ülkülerine bağlılık,
  - Başkalarının haklarına saygı,
  - Boş zamanları iyi kullanmak,
- 2- Ders kitabı, öğretim programına uygun olmalıdır.
- 3- İyi bir ders kitabı doğru bilgi vermelidir.
- 4- Her ders kitabının kendine göre bir üslubu vardır.

Her kitabın kendine göre bir üslubu olduğu için tek ders kitabı yerine çok ders



kitabı kullanmak gerekir. Fakat değişik fikirlere yer verdiği için bunları birleştirmek öğrenciler için zordur. Yaş küçük olduğu oranda bu zorluk artar. Bu nedenle çok kitap, yüksekokullarda kullanılmalıdır.

Öğretimde gerçek anlamda kitap kullanmanın yararları:

-Öğrencinin çeşitli kaynaklardan faydalanmasını sağlar.

- Her kitabın kendine özgü bir kişiliği olduğunu bilir. Öğrencinin zihin düzeyine uygun olan kitabı değerlerinden ayrılmasına yardım eder.

- Öğretimi sıkıntıdan kurtarır.

5- Öğretim ve öğrenim kavramlarını benimsemelidir (Büyükkaragöz, 1996; 285).

#### **Ders Kitabının Kullanım Amacı:**

Ders kitaplarının kullanılmasının birinci nedeni organizasyondur. Ders kitapları eğitim programına uygun olarak hazırlanmıştır. Eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler sırayla yer almaktadır. İkinci neden, bir öğretim aracı olarak kitabın kullanılmasıdır. Pek çok öğretmenin bir ders kitabı seçmesinin ve kullanmasının nedeni rahatlığıdır (Öztürk,Otluoğlu,2003:32).

Takip etmesi, ödev vermesi vs. kolaydır. Başka bir neden de öğrenci değerlendirmesinin amaçlanmasıdır. Çünkü bir ders kitabı bilginin özünü sağlar ve merkezi bilgi toplanmasını sağlar (Şahin ve Yıldırım, 1999; 47).

#### **2.6.1.2. Yardımcı kitaplar**

Ders kitaplarında verilen konuların tamamını yada bir kısmını daha ayrıntılı olarak sunan kitaplardır. Ders kitapları bulunmadığı veya öğrencilerin ihtiyaçlarına yeteri ölçüde cevap vermediğinde yardımcı kitaplar kullanılır. Yardımcı kitaplar öğrencilerin konularda anlamakta zorlandığı yerde faydalıdır fakat bunun yanında öğrencilerin kendi başlarına çalışarak sonuca ulaşmasını engellemek gibi bir sakıncası söz konusu olabilir (Meydan 2001: 40).

### **2.6.1.3. Gazeteler**

Sosyal bilgiler dersi, öğrencinin içinde bulunduğu toplumsal yaşamla doğrudan ilişkilidir. Bu ders yoluyla öğrencilere ulusal miras, anayasa, demokratik haklar, politik süreçler ve yetişkin bir insanın bilmesi gereken temel bilgiler verilerek, iyi vatandaş yetiştirmek amaçlanmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin, demokraside vatandaşlığa hazırlık aşaması olarak ifade etmek mümkündür. Vatandaşlık eğitimi hem okulda ve hem okul dışında çeşitli biçimlerde kazanılmaktadır. Okul dışı kaynaklardan özellikle gazeteler bu süreçte önemli rol oynamaktadır. Gazete, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde günlük olayları işlerken kullanabileceği güncel bir bilgi kaynağıdır (Deveci 2005:159).

### **2.6.2. Görsel Araçlar**

#### **2.6.2.1. Yazı tahtası**

Eğitim kurumlarının hemen hemen hepsinde bulunan ve eğitimde uzun yıllardan beri kullanılan ucuz bir eğitim aracıdır.

Yazı tahtası sınıfın en esaslı parçasıdır. Bütün sınıflarda ve laboratuvarlarda bulunur. Bu öğretim yardımcısı dünyaca tanınmış olmasına rağmen çok az sayıda öğretmen bunlardan tam manasıyla yararlanmaktadır. Yazı tahtası, fikirleri resimlendirmek, sağlam örnekler vermek ve birçok görsel sembolleri göstermek için kullanılır; aynı zaman da listeler, planlar ve özetler yapmak için son derece önemli eğitim öğretim yardımcısıdır (Oran, 1957; 245).

Birçok kavramların görsel duruma getirilmesi için, üzerine çizilen resim, şema, grafik ve harita gibi şekillerle konunun kısımları arasında ilişki kurmaya son derece yardımcı olur (Pekgöz ve Hancılar, 1970; 55).

#### **2.6.2.2. Bülten tahtası**

Bülten tahtası üniteye başlama, yeni ilgiler uyandırma ve problemleri belirli duruma getirme, çocukların çalışmalarını sergileme, harita, levha ve benzeri araçları teşhir amacıyla kullanılır. Ünite çalışmaları sırasında ortaya çıkan problemlerle ilgili

afişler, resimler, levhalar, haritalar, grafikler vs. gibi araçlar bülten tahtasına asılmalıdır (Sağlamer, 1983; 142).

Güdüleme, dekoratif ve öğretim amaçlı kullanılır. Öğrencilerin çalışmalarını sergilemek için çok uygundur ve öğrencilere proje çalışması olarak bülten tahtası düzenleme görevi verilebilir.

Eğitim yönünden faydalarını şöyle sıralayabiliriz:

- Öğrencilere duyuru yapmada
- Yeni başlayacak konuların veya çalışmaların özetini vermede ve bitirilmiş konuların veya çalışmaların özetini vermede kullanılır (Çilenti, 1988; 105).

### **2.6.2.3. Manyetik tahtalar**

Manyetik tahtalar görünüş olarak beyaz tahtalara benzerler. Ancak bu tahtalar metalden yapıldığı için mıknatıslı nesnelere tutma özelliği vardır. Son zamanlarda kara tahta ve pazen tahtanın yanı sıra manyetik tahta ya da mıknatıslı tahtada, sınıflarda kullanılmaya başlanmıştır. Kullanılacak resim, yazı ve grafiklerin arkasına mıknatıs takılarak kullanılabilir. Piyasada duvara monte edilebilen çelik emaye manyetik beyaz yazı tahtaları bulunmaktadır. Bu tahtalar:

- Yazı tahtası kalemleri ile rahat ve kolay yazılabilecek yazma yüzeyine sahiptir.
- Kolay silinebilir, silindiğin de iz yapmaz.
- Manyettir; küçük mıknatıslar kullanarak üzerine kağıt vb ince malzemeler tutturulabilir (Halis 2002: 53).

Manyetik tahtalar pahalı olmakla beraber hem tebeşir tahtasının hem de pazen tahtasının işlevini görür. Bu tahtalarda mıknatısla her türlü resim, grafik ve şemaları asmak ve bilgilerin yerlerini değiştirmek mümkündür (Erden, 1998; 186).

### **2.6.2.4. Dosya tahta**

Dosya tahtalar, çok sayıda büyük kâğıdın üstünde birleştirilerek metal ya da plastik ayaklara asılmasıyla oluşturulan bir öğretim aracıdır. Kâğıt üzerine yazı ve şekiller kalın uçlu gazlı kalemle yazılır. Bu araç kara tahtanın tüm işlevini görür. Tahtaya göre avantajı, yazılı sayfalara geri dönüşüm olabilmesi ve resim, grafik, şema

gibi çizilmesi zor olan materyallerin önceden hazırlanabilmesidir (Erden, 1998; 186).

#### **2.6.2.5. Kumaş kaplı tahta**

Sert bir zemin üzerine kumaş ve benzeri şeylerle kaplayarak hazırlanan düz bir düzeydir.

Konunun açıklanmasına yarayacak sembol, diyagram, şekil, harf veya fotoğraflar, arkalarına yukarıda sayılan veyahut zımpara kâğıdı yapıştırılarak flenograf tahtasına tutturulacak hale getirilir. Elde edilen şekiller flenograf tahtasına yapıştırılır. İşte buna flenograf denir.

Flenograf her yerde bulunan ucuz materyallerden kolayca yapılabilen bir araçtır. Flenograf basit olmalıdır. Resimler büyük ve anlaşılır şekilde hazırlanmalı ve harfler okunaklı olmalıdır (Çilenti, 1988; 106).

#### **2.6.2.6. Döner levha**

Döner levhalar, aşamalı bilgilerin bir levhada sunulmasının mümkün olmadığı durumlarda kullanılmaktadır. Döner levhalar, mukavva, tahta, demir gibi sert bir zemin üzerine oturtulan gazete sayfası veya daha büyük hacimdeki kağıtların her sayfasında bir aşamayı yansıtırlar. Bu materyaller de bir araya getirilip bağlanan takvim gibi çevrilebilen bir eğitim ve öğretim aracıdır. Bu levhalar bilim laboratuvarındaki deney aşamalarını yansıtmak için oldukça uygundur. Levhalar ya yukarıdan bağlanarak ya bir askıya asılarak ya da destek üzerine oturtularak kullanılır. Böylece levha ya üstten katlanmakta veya yana çevrilmektedir.

Döner levhalar önceden veya dersin işlenmesi sırasında da hazırlanabilir. Değişik hacimlerde düzenlenen bu levhalar , sanayide geniş çapta kullanılmaktadır (Yıldız,2004:69).

#### **2.6.2.7. Pano**

Panonun sert kumaştan zemini vardır ve genellikle tahtaya ya da sert bir yüzeye yerleştirilir. Resim, çizim, sembol vb. pano üzerine tutturulur. Öğrencilerin katılımı açısından faydalıdır ve daha da önemlisi pano üzerine yapıştırılan materyaller kaldırılıp

tekrar kullanılabilir (Barth ve Demirtaş, 1997; 43).

#### **2.6.2.8. Poster**

Posterin amacı dikkat çekmek ve vermek istediğimiz mesajı çabucak göndermektir. Etkili posterler öğrencinin öğrenme ve hatırlamasını hızlandırır ve poster hazırlanırken konular çok iyi öğrenilir (Barth ve Demirtaş, 1997; 44).

Poster büyük boy resimdir. Turizm bakanlığınca hazırlanmış ülkemizin doğal ve tarihi güzelliklerini gösteren posterler öğrencinin ülkemizi tanımlarına ve öğrendikleri bilgileri zihinlerinde tutmalarına yardımcı olur (Erden, 1998; 190).

#### **2.6.2.9. Grafik ve şekiller**

Bunlar somut, ancak karmaşık kavramların basitleştirilmesinde, makinelerin çalışma ilkelerinin gösterilmesinde, kavramlar arası ilişkilerin öğretilmesinde kullanılabilir. Grafiklerle basit resimler, şekiller, yazılar genellikle bir arada kullanılır. Olayları ve fikirlerin ilişkilerini belirtmek üzere kullanılan görme araçlarıdır. Sayısal bilgilerin belirtilmesine yarayan grafikler, yapılış şekillerine göre isim alırlar.

Grafik ve şemaların yararları;

-Sayısal verileri görselleştirir ve bu veriler arasında karşılaştırmalar yapmayı kolaylaştırır.

- Sayısal verileri daha kolay anlama, yorumlama ve algılama imkanı sağlar.

- Sayısal verilere, görsel ve şekilsel bir görünüm kazandırarak öğrenmeyi zevkli bir hale getirirler.

- Verilerdeki artış ya da azalışların izlenmesini kolaylaştırırlar (Doğanay, 2002:260).

Grafikler, bir olayın durumunu, sosyal olarak göstermesi bakımından önemlidir. Grafiklerin ilgi çekici olması gerekir. Gerçeği temsil ediciliği de önemlidir. Bilinenden farklı, sıradan olmaması ilgiyi artırabilir (Şahin ve Yıldırım, 1999; 44).

#### **2.6.2.10. Tarih şeridi**

Tarih şeridi Sosyal Bilgiler dersinde özellikle tarihi olguların öğretiminde en

önemli gösterim araçlarından biridir. Bu dersin en önemli özelliklerinden biri öğrencilere zaman ve kronoloji kavramını öğretmektir. İlköğretim okulları çocuklarının geçmiş zamanın ne kadar eski olduğu hakkında bir görüş getirmeleri çok zordur.

Çocuklarda zaman kavramını geliştirmek için tarih şeritlerinden faydalanılmalıdır. Tarih şeridi öğrencilerin tarihi olayların süresini ve sırasını kavramlarına yardımcı olur.

Tarih şeritleri, tarihsel akış içinde olan olayları bir sıra ile göstermeye yarayan bir araçtır. 3–4 metre uzunluğunda ve 20 cm genişliğinde olanları sınıf içinde kullanıma genelde uygundur. Bu şerit üzerinde her yıl, iki çizgi arasında işaretlenir. Tarih şeridinde yazıdan çok fotoğraf ve resim kullanılması daha uygundur. Şerit üzerine yapılacak kayıtlarda da aşırıya gitmemek gereklidir (Binbaşıoğlu, 2003:124).

#### **2.6.2.11. Mevsim Diyagramı**

Sosyal Bilgiler dersi coğrafya ünitelerinin işlenişinde mevsim şeridi yaygın olarak kullanılır. Mevsimler sonbahardan başlar ve ilkbahara kadar devam eder.

Yalnız zamanla ilgili bazı kavramları kazandırmayı amaçlayan bu şeridin bazı yetersizlikleri vardır.

- Zamanın kesintisiz sürdüğü fikrini vermiyor.
- Çocuklar zaman zaman yılın ilk ayının Eylül olduğu fikrine kapılabiliyorlar.
- Onun için mevsim şeridi yerine yıl diyagramı kullanılması daha doğrudur.
- Mevsim diyagramı çocuğa mevsimlerin oluşumu hakkında bilgi de vermektedir.

Mevsim diyagramı üzerinde zamanı geldiğinde “belirli günler” resimle veya kısa bir yazıyla belirtilebilir (Nas, 2000; 191).

#### **2.6.2.12. Duvar resimleri**

Duvar resmi genelde bütün duvarı ya da bir kısmını kaplayan, bir konuyu ya da temayı işleyen çalışmadır. Duvar resmi sınıfta işlenen konu veya temayı gösterir. Bu konular şunlar olabilir. “Tarihten günümüze günlük yaşam”, “Kasaba ve şehirlerdeki büyüme”, “Bağımsızlığa giden yol” (Barth ve Demirtaş, 1997; 53).

Büyük boyutlardaki fotoğraflar, grafikler, haritalar çizgi resimleri sınıflardaki duvar resimlerini oluşturur.

Duvar resimleri:

- Öğrencinin ilgisini çeker, güdülenmesini sağlar.
- Tartışma konuları için hareket noktası oluşturabilir.
- İşlenen konuyla ilgili aşamaların izlenmesinde başvuru kaynağı olabilir.
- Bellekteki bilgileri unutmamaya yardımcı olur (Ergin, 1995; 10).

### **2.6.2.13. Resimler**

Görsel araçların en çok kullanılanı resimlerdir. Ders ve yardımcı ders kitaplarındaki, ansiklopedilerdeki ve öteki basılı eğitim araçlarındaki fotoğraflar okumayı ilginçleştirir, güç terimlerin açıklanmasına ve anlaşılmasına yardım eder.

İyi seçilmiş ve planlı olarak kullanılan resimler, pek çok amacın gerçekleşmesine imkân hazırlar (Sağlamer, 1983; 141).

Çocukların yaptığı resimler, onların öğrenme eylemlerine daha etkin olarak katılmalarını sağladığı gibi, öğretmenlerin de onların düşünüş tarzı ve tavırları hakkında bilgi edinmelerine imkân verir (Pekgöz ve Hancılar, 1970; 67).

Önemli olan öğrenciler için anlamlı olmasıdır. Resim setleri asetata geçirilip ekrana yansıtılacağı gibi kartonlarla da gösterilebilir. Kartonların büyük olması, resimlerin büyük çizilmesi ve algılanması açısından önemlidir (Şahin ve Yıldırım, 1999; 43).

### **2.6.2.14. Model ve numuneler**

Gerçek yaşamdan alınmış nesnelerin ya da modellerin öğretim amaçlı olarak kullanılması, öğrencilerin gerçek dünyayı anlamaları konusunda oldukça etkili bir yöntemdir. Öğrencilerin sınıf içinde gerçek nesnelere ve modeller üzerinde çalışması, onların güdülenmesini artırdığı gibi öğrenmeyi de etkili kılmaktadır. Örneğin; Sosyal bilgiler dersinde, bir bürokratin görevlerini kitaptan okumak yerine o görevliyi sınıfa davet edip birebir iletişim kurulmasını sağlamak, hem unutulmaz bir deneyim olacak hem de kazanılması hedeflenen bilgilerin en verimli şekilde öğrenciye aktarılmasını

sağlayacaktır (Halis, 2002: 60). Herhangi bir coğrafi bölgenin tanıtılmasında da o bölgeye ait taş, toprak ya da bitki örtüsü özellikleri hakkında yapılacak açıklamalarda ilgili özelliklere ait örneklerin kullanılması öğretmenin işini kolaylaştırmasının yanı sıra öğrencilerin kavramalarına da yardımcı olacaktır. Bu konuda okulların uygun bir bölümünde oluşturulacak bir sergi alanında öncelikle okulun bulunduğu yöreye ait özellikleri yansıtan taş, toprak ya da bitki türlerini tanıtan koleksiyonlar oluşturulabilir. Hatta bu tür sergilerin oluşturulabilmesi ya da güncelleştirilebilmesi için öğrenci çalışmalarına yönelik ders dışı aktiviteler düzenlenebilir. Aynı zamanda bu tür etkinlikler öğrencilerin çevreyi daha iyi öğrenmelerini sağlayacağından çevreyi sevme ve koruma bilinçlerinin de gelişmesine katkı sağlayacaktır (Sezer, 2002: 28).

Model ve Numunelerin Eğitim Yönünden Faydaları:

- Karmaşık yapıları basit ve anlaşılır hale getirir.
- Duyu organlarının algı sınırlarını aşan büyüklük ya da küçüklükte araç ve cisimlerin algılanmasını sağlar.
- Yanına yaklaşılmayan ya da zaman ve uzaklık yönünden ulaşılamayan araç, isim, olgu ve olayların incelenmesini sağlar.
- Gerçek olmayan soyut düşünce, tasarı ve kavramların açıklanmasına yardım eder (Çilenti, 1988, 64).

#### **2.6.2.15. Haritalar**

Yeryüzünün ya da belli bir parçasının belli bir orana göre küçültülerek düzlem üzerine çizilen taslağına harita denir. Okulda ilk haritayı kullanan A. Francke adlı bir Alman eğitimcidir. Haritalar Sosyal Bilgiler dersinde, tarih ve coğrafya konularının işlenmesinde çok kullanılır. Müfredat programları okullardaki haritaların kullanılmasını zorunlu kılar.

Haritalar amacına göre değişik biçimlerde hazırlanmıştır. Bunlardan başlıcaları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

##### **a) Özel Amaçlı Haritalar**

Belli bir amaca yönelik olan haritalardır. Bu gruba dahil olan haritaları, jeomorfoloji, klimatik, morfografya, hidrografya, nüfus yerleşme, toprak, zirai faaliyet,



yer altı zenginlikleri, turizm, sanayi vb olarak sıralayabiliriz (Güngördü 2002: 123-124).

### **b) Fiziki Haritalar**

Fiziki haritalar yeryüzü şekillerini (dağ, ova, plato, nehir) yükseklik ve derinliklerini farklı renkler kullanılarak gösteren haritalardır. Bu haritalar, bölgelerin ve ülkelerin gösterilmesinde de kullanılır (Doğanay, Server 2005: 352).

### **c) Siyasi Haritalar**

Devlet sınırlarını ve belli başlı şehirlerin yerlerini gösteren haritalardır. Bu haritalar ülkeler coğrafyasında, ülkeleri, ülkeler arası ilişkileri, ülkelerin yeryüzünde yerlerini vb. öğretmek için kullanılır (Erden, 1998; 193).

Haritaların Yararları;

- Değişik yerler arasındaki uzaklığı bulmada yardımcı olurlar.
- Bölgeler arası ve kıtalararası ilişkileri, çeşitli çoklukları karşılaştırmada harita öğretmenin en büyük yardımcısıdır.
- Öğrencilere yapılacak bir gezide izlenecek güzergahın belirlenmesinde önemli bir araçtır. Örneğin, Ankara'dan Kars'a yapılacak bir gezide nerelerden geçileceği harita üzerinde belirlenir.
- Haritalar, ünite metodunda vazgeçilmez ders araçlarıdır (Meydan 2001:52).

Harita Seçerken Dikkat Edilecek Hususlar

- 1- Harita üzerindeki bilgiler sade ve konuyla ilgili olmalıdır.
- 2- Haritanın başlığı ve cinsi, üzerindeki bilgilere uygun olmalıdır.
- 3- Haritadaki bilgilerin açıklanış yolları, haritayı kullanacak olanların düzeyine uygun olmalıdır.
- 4- Harita üzerindeki renkler açık, temiz, belirli ve duru olmalıdır.
- 5- Bilgiler için kullanılan semboller iyi anlaşılır olmalıdır.
- 6- Yazılar karışık olmamalı ve kolayca okunabilmelidir (Okan, 1983; 113).

### 2.6.2.16. Küre

Türkiye, diğer ülkeler ve dünya, paralel ve meridyenler, ekvator, yengeç ve oğlak dönencesi, kutup noktaları, dünyamızın şekli, eksen, kıtalar, denizler, okyanuslarla ilgili kavramlar, ilkeler ve genellemelerin öğretilmesinde, kavranmasında ve bu ilkelerin kullanılmasında etkilidir. Öğretmen bu konularla ilgili hedef ve davranışları kazandırırken, her bir öğrencinin küreyi kullanmasını sağlamalıdır. Bu etkinlikler hem öğrencinin aktif katılımını, hem de onların yaratıcılığını arttırabilir (MEB Komisyonu, 2000; 247).

Dünyanın yüzeyini en doğru gösteren kürelerdir; problemin nerede, ne kadar uzak bir yerde ve o yerin hangi yönde olduğunu, kara ve denizlerin biçimlerini anlamak için küreye başvurmak gerekir. Küre haritada bulunmayan şu özelliklere sahiptir:

- Belli iki yer arasında doğru alana dayanan uzaklık.
- Karaların ve denizlerin doğru şekilleri.
- Karaların ve denizlerin alanları.
- Doğru yönler (Sağlamer, 1983; 155).

### 2.6.2.17. Diyagram

Herhangi bir olayın verilerindeki değişmeyi, değişimin farklı aşamalarını gösteren grafik yöntem olarak tanımlanabilir. İstatistiksel verilerde sık kullanılır. Diyagramlar oluşturulurken daha önceden hesaplanmış, ya da gözlenmiş verilerin, görsel şekiller durumuna getirilmeleri şeklinde bir teknik uygulanır. Benzer bir işlev gören grafiklerle aralarında ki en büyük fark diyagramların birkaç olayı birden birarada göstermeleridir (Doğanay 2002: 264).

### 2.6.2.18. Üç boyutlu modeller, maketler

Bunlar kabartma haritalar, dağ, ova, vadi, yayla, göl, deniz, vb. yeryüzü şekillerinin, eski tarihi anıtsal eserlerin, kentlerin alçıdan, kâğıttan modelleri, maketleri olabilir. Bunları sınıfta öğrencilerde yapabilir. Bunun için imkân ve fırsat onlara verilmelidir. Öğrencilerin yaptığı modeller ve maketler mutlaka sergilenmelidir. Güneş sisteminin basit bir modeli öğrencilerce yapılıp, dünyamızla ilgili kavramlar, ilkeler

öğretilip kavratılırken ve bunlar uygulanırken eğitim ortamında kullanılabilir (MEB Komisyonu, 2000; 247).

#### **2.6.2.19. Kum masası**

Eski bir masanın kenarlarına çita çakılır, üstüne elenmiş ve yıkanmış kum dökülür. Bu kum üzerinde çeşitli yeryüzü şekilleri oluşturup, kolayca gösterilir ve bozulup düzeltilebilir.

Sosyal Bilgiler dersinin bazı hedef davranışlarını kazanmada etkili olabilir. Örneğin, bölge, ilçe, köy, mahalle ile ilgili yeryüzü şekilleri, yollar, varsa havaalanları, limanlar, körfezler, göller, fabrikalar vb. kum masasının üzerinde kendileri yapıp sunabilirler. Bu tür etkinlikler hem öğrencilerin olguları somutlaştırmasını, hem de etkin katılımıyla davranışların kalıcılığını sağlayabilir (MEB Komisyonu, 2000; 250).

#### **2.6.2.20. Tuz haritası**

Bu da kum masasına benzer. Bir fincan un, bir fincan tuz ve yarım fincan su karıştırılarak yapılır. Bu karışım kurutulup, bir düzlemde şekillendirilerek boyanır. Yeryüzü şekillerini göstermek için çok güzel bir aktivitedir ve öğrenciler bunu yapmaktan zevk alır (Barth ve Demirtaş, 1997; 61).

Bu hamurla, yeryüzü şekilleri, insan, ev, okul vb. modelleri hazırlanabilir. Model hazırlandıktan sonra kuruması beklenir. Tuz hamuru ile hazırlanan modeller dikkatli kullanılırsa uzun süre dayanır (Erden, 1998; 179).

#### **2.6.2.20. Sergiler**

Sergiler, öğretim amaçları için entegre bir bütün oluşturmak için hazırlanan çeşitli nesne ve görsellerin gösterimidir. Sergiler kullanılan görsellerle aynı amaçlar doğrultusunda kullanılır. Çoğu okulda ya da sınıfta sergi yeri hazırdir. Basit sergiler masada, rafta, sıra üzerlerinde yapılır. Daha karmaşık sergiler yer ve özel yapılar gerektirir. Sergilerde nesnelere, modeller, görseller ve basılı materyaller sergilenir. Sergilerin çoğunda sunulan nesne ya da görsellerle ilgili tanımlayıcı bilgiler yer alır. Öğretim amaçlı gösterimler; sınıfta, müzede ve diğer birçok ortamda kullanılabilir.

Sergilerin öğrencilerce hazırlanması öğrencilerin okula ve derse güdülenmelerini artırır. Bu etkinlik dersin kalıcılığını artırır ve görsel becerileri geliştirir (Kaya,2006:62).

### **2.6.2.21. Karikatürler**

Gazete ve dergilerde rastladığımız karikatürler bütün cemiyetlerde günlük olaylarla ilgilidir. Öğrenciler için özel cazibeleri vardır ve herhangi bir hususu çizgilerle belirtmek veya hikâye etmek için yapılırlar. Resimler gibi karikatürler de öğrenciyi düşündürmelidir. Karikatürler projeksiyonla gösterilebilir. Yerinde kullanılan bir karikatür öğrenciyi yaratıcı düşünceye sevk ettiği gibi onları uyarma konusunda da önemli bir yardımcıdır (Oran, 1957; 241).

### **2.6.2.22. Yeryüzü şekilleri**

Okulun çevresinde olan dağ, tepe, ova, vadi, plato, dere, çay, nehir, göl ve denizler bu konularla ilgili hedef davranışlar kazandırmada doğal araç-gereçlerdir. Sosyal Bilgiler dersinde “İlimiz ve bölgemizin yer şekilleri” adlı üniteyle ilgili hedef davranışlar işlenirken öğrencilerin çevresinde bulunan doğal durumdan yararlanması sağlanmalıdır. Öğrencilere çevreyi gezdirerek, onun üzerinde gözlem, araştırma ve inceleme yaptırarak, yeryüzü şekilleri ile ilgili istendik davranışları öğretmen daha kolay kazandırabilir. Bu tür davranışlar sınıfta değil, genellikle imkânlar doğrultusunda çevrede işlenmelidir (MEB Komisyon, 2000; 246).

## **2.6.3. Diğer Araç-Gereçler**

### **2.6.3.1. Tepegöz**

Projeksiyon sistemi ile çalışan görsel eğitim materyallerinden birisi olan tepegöz, eğitim alanında çağdaş bir düzeye gelmiş bütün ülkelerde her türlü okul ortamında yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. “Tepegöz en iyi bilinen ve en çok kullanılan eğitim araçlarından biri olmakla birlikte ülkemizde yaygın olarak kullanılmamaktadır. Tepegözün en önemli özelliği saydam bir kâğıt üzerindeki resim ve yazıları büyütürken bir perde ya da duvara yansıtmasıdır. Bu özelliği ile tepegöz hemen hemen tüm eğitim kademelerinde kolaylıkla kullanılabilir” (Erden, 1998; 197).

Saydam bir kâğıt üzerine yazı, şekil ya da grafik gibi bir malzemenin görüntüsü alınarak, güçlü bir ışık kaynağı yardımıyla görüntünün önce merceğe üzerine oradan da büyütülerek perde ya da duvara yansıtılmasına yarayan optik bir araçtır. Ders anlatımında ya da konferans ve bildiri gibi etkinliklerde konuyu görselleştirmekte ve zamandan tasarruf sağlaması bağlamında, etkinlik verimini son derece artırmaktadır (Doğanay, 2002:192).

Tepegöz projektörlerinin önemli avantajlarından biri, öğretmene bu aracı kullanırken dersini sınıfın karartılmasına gerek kalmadan, yüzü öğrencilere dönük olarak işleyebilmesine imkân sağlamasıdır. Bu durum öğrencilere kolay not tutma; öğretmene de öğretim sırasında öğrencileri gözlemlene, öğrencilerle göz teması ya da sorular yoluyla doğrudan etkileşim kurma, öğrencilerin dikkatlerini ve öğretim akışını kontrol altında tutma imkânı sağlar (Özdemir ve Yalın, 1999; 123).

Tepegöz kullanırken dikkat edilecek hususlar;

- Tepegöz sınıfın önüne konmalı, öğretmen tepegözün yanında sınıfı göreceğ biçimde durmalıdır.

- Derse başlamadan önce, tepegözün ve perdenin yerini planlamalı, perde ile tepegöz arasındaki mesafe ayarlanmalıdır. Perde tüm öğrencilerin görebileceği bir yere konulmalıdır.

- Tepegözle ders anlatılırken, önemli noktalar tepegözün üstündeki saydamdan işaretlenerek gösterilmelidir.

- Tepegözün işi bittiği zaman ışığı kapatılmalıdır (Erden, 1998; 197).

### ***Tepegözün Yararları***

- Tepegöz genelde hafif, kolay taşınabilen ve çalıştırılabilen bir araçtır.

- Tepegöz saydamları dersten önce hazırlanabilir ve birçok kez kullanılabilir böylece zaman ve insan enerjisinden tasarruf edilmesi sağlanır.

- Ders sırasında yazılıp çizilerek ve gerektiğinde silinerek yazı tahtası yerine kullanılabilir, bu da öğretmen ve öğrencilere kolaylık sağlar.

- Öğretmenin güzel yazma ve çizme becerisi yoksa yazıları başkasına yazdırabilir ve bu özelliği ile yazı tahtasından kullanışlıdır.

- Öğretmenler ve öğrenciler saydamlarını kolayca hazırlayabilir.

-Ardışık materyallerin kullanılmasıyla bir konu basitten karmaşığa giden bir biçimde verilebilir.

-İzleyicilerin dikkatini belli bir noktada toplamada etkilidir.

-Saydam gereçler uzun süre tekrar tekrar kullanılabilir.

-İletişim kolaylığı sağlar.

-Saydam gereçlerin renklendirmesi kolaydır.

-Saydam gereçler üzerine resimler, grafik ve tablolar fotokopi makineleri ile geçirilebilir (Büyükkaragöz, Çivi, 1997; 284).

### **2.6.3.2. Slayt projektörü**

“Herhangi bir görüntünün 35 mm’lik fotoğraf makinesiyle çekilen, pozitif olarak banyo edilen ve filmlerin her biri özel bir çerçeve içerisine alınarak meydana getirilen objeye slayt adı verilir. Slayt görüntülerini göstermek için kullanılan makineye ise slayt makinesi denir. Coğrafya öğretiminde önemli bir yeri olan slayt özellikle yükseköğretimde kullanılmaktadır. Slayt makineleri, öğrencilerin gezip görme imkânı bulamayacağı birçok coğrafi manzaranın renkli fotoğraflarını olduğundan daha büyük ve canlı göstererek öğrenciye seyretme fırsatı vermektedir. Bu yönüyle slayt makineleri görsel öğretime ve gösteri yöntemine yardımcı olması ile önemlidir. Slayt makinesinin kullanımında sınıfın karartılması, öğretmenin sınıfa hâkimiyetini güçleştirir” (Güngördü, 1999; 130).

35 mm. lik kameralarla çekilmiş renkli yada renksiz filmlerin pozitif olarak banyo edilmiş ve kesilerek 5x5 cm lik mukavva yada plastik çerçevelere yerleştirilmiş olanlarına slayt yada diğer ismiyle dia denir. Slayt projektörü ise adındanda anlaşılacağı üzere bu slaytların perde veya benzer bir düzlem üzerine yansıtılması maksadıyla kullanılan araçtır (Halis 2002: 91).

Slaytı perdeye yansıtmak için kullanılan araçlara da slayt projektörü denilmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde, özellikle coğrafya konularının sunumunda slayt projektöründen yararlanmak mümkündür. Bunu gerçekleştirmek için öğretmenin konuların öğretiminde yararlanabileceği slayt koleksiyonuna sahip olması gerekmektedir. Bu koleksiyon ders öğretmeni tarafından kişisel olarak oluşturulabilir. Öğretilen konuyla ilgili olarak slayt gösterimi öğretime görsellik kazandıracığı gibi

öğretilen bilgilerin hem daha kalıcı hem de daha kolay öğrenilmesini sağlayacaktır. Örnek olarak, Karadeniz bölgesinin işlenişi sırasında bu bölgenin fiziki, beşeri ve ekonomik özellikleri hakkında öğrenciye bilgi verilmesi aşamasında, slayt projektörü, öğrencilerin gezip görme imkânı bulamayacağı birçok coğrafi manzaranın renkli fotoğraflarını ayrıntılı bir şekilde öğrenciye seyretme fırsatı verir. Bu yönü ile slayt makineleri coğrafya konularının öğretiminde imkânlar ölçütünde kullanılmalıdır (Sönmez, 2006: 64).

#### ***Slayt Projektörünün Yararları:***

- Renkli görseller slaytlarda ekonomik olarak üretilebilir.
  - Slaytlar çok sayıda kolaylıkla yeniden üretilebilir.
  - Paketlenmesi ve saklanması kolaydır.
  - Taşınması ve dağıtımı kolaydır.
  - Video filmi ile karşılaştırıldığında slaytların makineye takılması ve makineden çıkarılması kolaydır.
  - Sunum öncesi tablolara yerleştirilip, öğretim yerine taşındığında ve oradaki makineyle kullanılabilir.
  - Bilgisayar aracılığıyla yüksek kalitede kişisel olarak üretilmeye uygundur.
  - Öğretmenlere, her sunu öncesinde slaytlardan bazılarının kapsam dışında bırakma ya da yeni slaytlar ekleyerek farklı öğrenci gruplarına yönelik olarak ya da vurguyu değiştirmek amacıyla derslerine uyarlayabilme olanağı sağlar.
  - Öğretmenler belli noktaları incelemek üzere yedekleyerek saklayabilirler.
  - Öğretmenin önemli konuları işaret etmesine olanak sağlar.
  - İşitsel araçla birlikte kullanıldığında öğretimsel araç işlevi de görebilir
- (Kaya, 2006, 257).

#### **2.6.3.3. Film şeridi projektörü**

Film şeridi projektörü, film göstericisi, sinema makinesi, gibi adlarla anılan bu araçlar insan yaşamının her alanında olduğu gibi eğitimde de yaygın ve etkin bir biçimde uzun zamandan beri filmle öğretim etkinliklerinde kullanılmaktadır.

Eğitim ortamında ses, hareket ve görüntüyü başarılı bir biçimde getirilen bilgi,

beceri ve davranışların kazandırılmasında üstün özelliklere sahip öğretim materyallerinden eğitsel filmlerin öğretme-öğrenme ortamında yaygın ve pratik olarak kullanılmasını sağlayan bu araçların eğitim alanındaki işlevlerini gereği gibi yerine getirilmesi hiç kuşkusuz bütün ayrıntılarıyla tanınmalarına ve başarı ile kullanmalarına bağlıdır (Alkan, 1994; 294).

20 ile 50 arasında çerçeveden oluşan 35 mm'lik durgun film dizisine film şeridi denmektedir. Film şeridi projeksiyon makinesi aracılığıyla film şeridinin her biri çerçevesindeki çizimler, resimler, şekiller, grafikler ekrana yansıtılır. Bu makinelerin kullanımı çok kolaydır. Makineye takılan film şeridinin her bir çerçevesi hakkında yeterince bilgi verildikten sonra bir sonraki çerçeveye geçilir. İstenildiği takdirde her çerçevenin tekrar seyredilmesi ve arzu edilen sürece ekranda gösterilebilmesi en yararlı yanlarıdır (Küçükahmet, 1995,99).

***Film Şeridi Projektörü Kullanımının Yararları:***

- Kullanımı kolaydır.
- Paketleme ve saklamaya olanak verecek şekilde, kullanımı kolay, değişik yerlerde kullanım için taşınmaya uygun ve küçüktür.
- Bir sürecin aşamalar halinde öğretilmesini ve öğrenilmesini sağlar.
- Küçük cisimlerin büyütülerek doğal renkleriyle incelenmesi olanağını verir.
- Film şeritleri koparsa, temiz bir bantla kolayca tamir edilebilir.
- Bir öğretim aracı olarak işitsel ya da basılı materyalle birlikte kullanıldığında derse ilgiyi artırır.
- Çok sayıda üretilebilir.
- Çok sayıda üretildiğinde ucuzdur.
- Çok miktarda film şeridi üretilmesi genellikle, maliyet açısından slaytlardan çok daha ekonomiktir.
- Sesli film şeritleri, disklerle, teyplerle ya da kasetlerle paketlenir, değişik dinleyicilere yönelik alternatif sesler kolaylıkla sağlanabilir.
- Hafif, taşınması ve saklanması kolaydır.
- Hem bireysel olarak hem de küçük ya da büyük gruplar tarafından kullanılmaya elverişlidir.



Yansıtma zamanı, öğrencilerin algı hızına ve öğretmenin kullandığı öğretim yöntemine göre kolaylıkla ayarlanır.

– Çok fazla karanlık olmayan bir ortamda gösterilebildiği için gösteri sırasında öğrencilerin not tutma olanağı vardır.

– İstenilen konuda film şeridi bulunursa, öğretmenin slayt serilerinde yapmaya zorunlu olduğu, resimleri sıraya dizme, konuyu planlama gibi zaman alıcı ve sıkıcı işlemlere gereksinimini ortadan kaldırır (Kaya,2006,253).

#### **2.6.3.4. Opak projektör**

Şeffaf olmayan fotoğraf, harita, resim, kitap sayfası gibi materyallerin üzerindeki ekrana yansıtmaya yarayan araca opak projektör denir. Taşınması güç olduğundan az kullanılmaktadır. Makinenin kullanım için karanlık bir ortam istemesi diğer bir sorundur. Buna rağmen makinenin kullanılması halinde ders daha zevkli hale gelir. Örneğin; bir ülkenin yirmi yıllık buğday üretim miktarını tablo veya grafik halinde çizip göstermek ders öğretmeni için oldukça zaman alıcıdır. Başka bir kaynaktan elde edilen tablo veya grafik halinde çizip göstermek ders öğretmeni için zaman alıcıdır. Başka bir kaynaktan alınan tablo veya grafiği opak makinesinde göstermek daha pratik ve zaman tasarrufu olacaktır. Slayt gibi opak projeksiyon makine sininde gerekli olduğu zaman içerisinde kullanmak, sürekli kullanmadan daha doğru olacaktır. Aksi halde dersin veriminin azalmasına ortam hazırlanmış olur (Güngördü, 1997; 131).

#### ***Opak Projektör Kullanımında Dikkat Edilecek Hususlar***

1- Neredeyse tümüyle karartılmış ortamlar gerektirdiğinden, opak projektör ile sunum yapılacağından hazırlıklar bu karanlık ortama göre yapılmalıdır. Bir öğrenciyi elektrik düğmeleri yakınına oturarak, kabloları takılma, öğrencilere çarpma gibi durumlar ortadan kaldırılabilir. Projektörün çevresine yaydığı az miktardaki ışık, öğretmenin kendisi için hazırladığı notları görmesine yetmeyebilir, bu nedenle küçük bir el fenerini hazır bulundurmakta fayda vardır.

2- Opak projektörlerin çoğunda, ok şeklinde optik bir işaret çubuğu vardır. Bu ok yardımı ile perde üzerinde istenen alanlar gösterilmektedir. Öğrencilerin dikkatlerini yazılı metinlerde önemli sözcüklerin, çizimlerde ise ayrıntıların üzerine çekmekte bu

işaret çubuğunun çok etkili olduğu belirlenmiştir.

3- Bazı amaçlar için uzun bir kâğıt şerit ya da rulo üzerine resimler yapıştırılarak bir öykünün oluşturulması, bir sürecin basamaklar şeklinde gösterilmesine yönelik materyaller hazırlanarak film şeritleri gibi kullanılabilir.

4- Opak projektörlerde büyük boy resimlerde gösterilebilir, bu nedenle projektörün ayarını kullanılacak en büyük resmin perdedeki görüntüsüne göre ayarlamak gerekir. Ayarlama küçük resme göre yapılırsa, sunum sırasında büyük resmin verdiği görüntü perde sınırları dışına taşacaktır. Bu durum sunuma ara vermeyi ve yeniden ayar yapmayı gerektireceğinden öğrencilerin dikkatinin dağılmasına neden olacaktır (Çilenti,1988:115).

#### ***Opak Projektörünün Kullanım Yararları:***

1- Opak projektörler harita, gazete, kitap gibi hazır olarak sağlanan üzerinde belirlenen bir bölümün büyütülerek yansıtılması için kullanılmaktadır.

2- Öğrencilerin kendi hazırladıkları konu çalışmalarının yansıtılarak grup tarafından tartışılmasına olanak verir.

3- Opak resim, çizim ve şemaların büyütülerek başka bir yüzeye yansıtılması ve çizilmesi ile tablo ya da levhalar yapılmasında çok kullanılan bir araçtır (Demirel vdr,2003:100).

#### **2.6.3.5. Data show ve projeksiyon makinesi**

Data Show (LCD Plate=Liquid-Crystal Display), video projektörlerinin pahalı olmasından dolayı, onların işlevini yerine getiren ve bir tepegözle birlikte çalışan bir araçtır. Video projektörüne göre hacim olarak daha küçüktür ancak görüntü kalitesi açısından genelde video projektörleri kadar iyi değildir. (Kaya,2006,264) Video Projektörü olarak bilinen bu projektör bir bilgisayara bağlandığında, bilgisayar ekranında her ne görüntüleniyorsa bu projektör aracılığıyla bir ekrana yansıtılır. Günümüzde bu projektörlerin hem boyutları/hacimleri giderek küçülmekte ve hem de fiyatları düşmektedir. Bu yüzden de iş ve eğitim alanlarında kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır ( Demirel, Ö., Seferoğlu S. ve Yağcı, E.2003).

“Bilgisayar ya da video ünitesinin normal yapıdaki tepegözle kenetlenmesiyle

elde edilen bir araçtır. Bilgisayarın hafızasındaki program, programlı öğretim metoduna göre öğrenme sürecine girmektedir. Ancak görüntüler için bilgisayarın ekranı kullanılmamakta, görüntüler ana üniteden gelerek tepegözle perdeye yansıtılmaktadır. Böylece bilgisayar yazılımındaki görüntüler perdede büyütülmüş olarak eğitim sürecine girmektedir. Bilgisayarla tepegöz arasındaki ara ünitenin görevi bireysel bir öğretim aracı olan bilgisayarın sınıf ortamında kullanılmasını sağlayarak, onun tüm sınıfın yararlanacağı bir araç olmasını sağlamaktır” (Büyükkaragöz, 1996; 288).

### 2.6.3.6. Bilgisayar

Bilgisayar önceden hazırlanmış verileri, verilen komutlar doğrultusunda alan, kaydeden, verilen komutlar dizisine uygun olarak bu verileri işleyen, sonuçlarını depolama ünitesine kaydeden ve yine verilen komutlar dizisine göre çıkış ünitesinden veren elektronik bir makinedir (MEB 2002: 122). Temel olarak bir bilgisayar çalışabilmesi ve kendilerine verilen komutları gerçekleştirebilmeleri için iki şeye ihtiyaçları vardır.

Bunlar:

a. Donanım: Bilgisayarın fiziksel parçaları olarak da isimlendirebileceğimiz donanım parçaları üç gruba ayrılır.

- Giriş Araçları (Input Devices): Klavye (keyboard), fare (Mouse), tarayıcı (scanner), kamera, dijital fotoğraf makinesi, oyun çubuğu (joystick) vb

- Çıkış Araçları (Output Devices): Ekran (monitor) ve yazıcı (printer).

- İşlem Araçları: Anakart (mainboard), merkezi işlem birimi (CPU), RAM (Random Access Memory), ROM (Read Only Memory), sabit disk (harddisk), CD ROM ve disket (floppy disk) (Öztürk ve diğ. 2005: 399).

b. Yazılım: Bilgisayarların çalıştırılması için gerekli olan ve bilgisayar üzerinde işlem yapılmasına olanak tanıyan her türlü program yada bilgiye yazılım denir. Yazılımdan işletim sistemleri, uygulama programları ve programlama dilleri olarak üçe ayırabiliriz (Öztürk ve diğ. 2005: 399). Bilindiği gibi günümüzde toplumlar hızla değişmektedir. Toplumlardaki bu değişim, teknoloji ve iletişim alanındaki gelişmeler doğrultusunda gerçekleşmektedir. Hızla gelişen iletişim ve bilgisayar teknolojisi her alanda karşımıza çıkmakta ve hayatımızı kolaylaştırmaktadır. Teknolojinin ve bilgisayar

tabanlı eğitim sistemlerinin akıl almaz bir hızla gelişimi gerek üniversitelerde gerekse ilk ve orta dereceli eğitim kurumlarında uygulanabilecek yepyeni öğretim tekniklerinin oluşturulabilmesine olanak sağlamıştır. Bu çerçevede "Bilgisayar Destekli Eğitim" ve "Bilgisayar Destekli Öğretim" de teknolojinin yeni ve etkin olarak kullanılabilirdiği öğretim teknikleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Çekbaş ve diğ. 2003). Bilgisayar destekli öğretim, uygun öğrenme ortamlarında uygulanabilecek bir öğretim aracıdır. Bilgisayar destekli öğretim uygulanmasında kullanılan altı değişik yazılım türü vardır. Bunlar; birebir öğretim yazılımları, alıştırma ve tekrar yazılımları, öğretimsel oyun yazılımları, model oluşturma yazılımları ve problem çözme yazılımlarıdır (Kaya 2002: 178). Bilgisayarlar hayatımızda bir eğitim - öğretim aracı olarak yerini almaktadır çünkü:

- Çocuklar tarafından kontrol edilebilen grafiksel sunular sağlayarak onları motive edebilirler,

- Hızlı bir şekilde doküman sunabilirler,

- Bireysel eğitim sağlayabilirler,

- Anında hata tespiti ve geri besleme imkanı sunabilirler,

- Öğretmene, öğrenciyle fert bazında veya küçük gruplar halinde çalışma serbestisi verirler,

- Öğretmeni, hazırlayacağı raporlar için öğrenciler hakkında bilgi edinmek, sınav sonuçlarını değerlendirmek ve her öğrencinin gelişimini takip etmek gibi idari ve eğitsel faaliyetlerden kurtarabilirler (inettr.org. tr). Bilgisayar destekli öğretimin temel amaçları; verimli, etkili ve hızlı öğrenmeyi sağlamak ve bu yönde öğretmenlere yardımcı olmaktır. Barker ve Yeats bilgisayar destekli öğretimin amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Geleneksel öğretim yöntemlerini daha etkili hale getirmek,

- Öğrenme sürecini hızlandırmak,

- Zengin materyal sağlamak,

- Etkili öğretimi gerçekleştirmek,

- İhtiyaca dayalı öğretimi gerçekleştirmek,

- Telafi edici öğretimi sağlamak,

- Öğretimde sürekli olarak niteliğin artmasını sağlamak,

- Bireysel öğretimi gerçekleştirmek (Öztürk ve diğ. 2005: 398).

### 2.6.3.7. Televizyon

Eğitim dnyasında bugüne kadar geliştirilmiş en etkili kitle iletişim aracı televizyondur. Televizyon bilgi işlemeye, öğretim gereçlerine ve genel iletişime bazı nitelikler kazandırmakta, sistemler yoluyla iletilen bilgi yapısını özel tarzda biçimlendirmektedir. Bütün bu etkinliklerin öğrenme ve öğretme için önemli doğruları vardır (Alkan, 1995; 221).

Son zamanlarda eğitim literatüründe sık sık kullanılmakta olan mikro öğretim, tele konferans, tele okul, tele üniversite, açık lise, televizyonla eğitimin yaygın olarak kullanıldığı ve eğitim televizyonunun eğitimin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini göstermektedir. Oldukça önemli ilerlemelerin sağlandığı bu alanda niteliği ve yaygınlığı değişmekle birlikte bugün televizyonun hemen hemen tüm ülkelerde eğitim amacıyla kullanıldığı görülmektedir (Alkan, 1995; 222).

Televizyon ve kayıt teknolojileri sese ve görüntüye daha kolay ulaşılmasını sağlamaktadır. Eğlenceli ve eğitsel değeri olan sesler ve görüntüler evlere ve sınıflara kadar ulaşabilmektedir. Daha çok yazılı gereçleri desteklemek üzere hazırlanan, sesleri ve görüntüleri kapsayan televizyon derslerinin bir çok yararı vardır (Kaya,2006,185).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın televizyon programları TRT ile işbirliği içinde Film Radyo Televizyon Eğitim Merkezi (FRTEM)'nce üretilmektedir.

Televizyon Sosyal bilgiler derslerinde etkili bir araç olarak kullanılabilir. Televizyonlarda, Video, VCD ve DVD teknolojisinin kullanılabilmesi görsel eğitime büyük bir katkı sağlamıştır. Videodan, VCD ve DVD'den televizyona görüntü aktaran teknolojinin ortaya çıkması işleri daha da kolaylaştırmıştır.

Coğrafya konularının yer aldığı TUBİTAK ve Film Radyo Televizyon Eğitim Merkezince hazırlanan Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak Video kasetler, VCD ve DVD'ler bulunmaktadır. Eğitim ve öğretim etkinliklerinde çokça kullanılan bir araç olarak televizyondan yeterince faydalanabilmek için metot ve teknik olarak şu hususlara uyulması gerekir:

- Televizyon öğrencilerin göz seviyesinden biraz yukarı yerleştirilmelidir.
- Televizyonun üst kenarı 10-15 derece eğik olmalıdır.
- Televizyon öğrencilerden yeterince uzaklığa konulmalıdır.

- Programların konusu ve amacı öğretmen tarafından bilinmeli ve yine öğretmen tarafından gerekli harita, grafik, model gibi araçlar hazırlanmalıdır.
- Öğretmen programı öğrencilerle birlikte seyretmelidir.
- Öğretmen, yayın sonunda tartışmak ve açıklamak için önemli gördüğü noktaları not almalı ve öğrencileri de not alma konusunda yetiştirmelidir. Yayın sonunda dersin tamamını ya da önemli kısımlarını tartışma yoluyla tekrar etmeli, gerekli açıklamalarla eksiklikleri tamamlamalıdır (Doğdu ve Aslan, 1993; 272).

#### Televizyonun Yararları

- Televizyonla eğitim öğrencinin başarısını artırmaktadır.
- Öğretmenlere, başka öğretmenlerin derslerini izlemek, eleştirmek, yeni öğretim yöntemlerini tanımak imkânı verir.
- Daha az araç-gereçli öğretim olanağı sağlar.
- Televizyonla eğitim, özellikle bir sınıfın alabileceği öğrenciden daha fazlasına yeterli bir öğretmenin hitap etmesini sağlar.
- Öğretim materyali dikkatle hazırlanabilir ve denenerek standartlaştırılabilir.
- Bireysel öğretim yapanlara evlerinde kendi kendilerine çalışmalarında geniş ölçüde yardımcı olur.
- Sınıf öğretmenlerinin sıkıntıları azaltılabilir. İstedikleri konularda destek olunabilir (Okan, 1983; 95).

#### 2.6.3.8. Video

Video, Latince görüyorum anlamına gelen ve görüntü işaretleri ile ilgili bir terimdir. Bu terim görüntülerin bir televizyon ekranında ya da ona benzer bir ekranda yansıtılması anlamını taşımaktadır. Video bir kameradan aldığı görüntü ve sesi manyetik bir bant ya da disk üzerine kaydederek gerektiğinde bir alıcıya ileten araçtır (Alkan,1988).

Kayıt yapabilen video 1956 yılında ortaya çıkmıştır. Televizyonla bütünleşen bir araç olan videonun öğretim amaçlı kullanımı 1970'li yıllarda yaygınlaşmıştır. Bu yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'ndeki okulların dörtte birinden fazlasına video girmiştir. Kameraların pazara sunulmasıyla da günümüzde gelişmiş ülkelerdeki hemen hemen her okul, kütüphane ve ev videoya kavuşmuştur. Videonun bu kadar

yaygınlaşmasının başlıca üç nedeninin olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi kiralanana ya da satın alınabilen video kasetlerin hemen hemen her konuyu içerebilmesidir. İkincisi ise videonun filmi durdurmaya ileri geri sarmaya olanak sağlamasıdır. Üçüncüsü de videonun uygun bir zamanda izlemek üzere televizyon programlarını kaydedebilmesidir. Video kişi evde olmadığında bile kendi kendine kayıt yapabilmektedir (Kaya,2006,187).

“Video, herhangi bir konu ile ilgili görüntü ve sesi manyetik bant üzerine aktaran veya siyah beyaz gösterimi olan bir araçtır. Okulumuzda televizyon ile birlikte video bulmak mümkündür. Ancak bu araçları aktif olarak derslerde kullanan öğretmen yok gibidir. Taşınması ve kullanılması kolay olan video derslerde bize oldukça yardımcı olur. Öğrencinin hem görsel hem de işitsel duyularına hitap etmesi öğrenimde verimliliği artırır. Örneğin: Ülkemizdeki volkan faaliyetlerinin ne zaman ve nasıl başladığını anlatan öğrencilerin konuya giriş yaptıktan sonra volkanizmanın yeryüzünü nasıl şekillendirdiğini ve nasıl soğuduğunu gösteren bir belgesel nitelikli bir video filmini videoya koyarak sınıfta izletse ve yeri geldikçe görüntüyü durdurup konuları anlatırsa öğrencinin kafasında bu konu daha iyi yer edecektir. Çünkü izlediği faaliyetleri o an yaşıyormuşçasına canlı hafızasına yerleştirecektir. Ancak video gösterimi yapılmadan önce öğrencinin dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Aksi takdirde dersin hedefinden uzaklaşılabilir” (Güngördü, 1999; 128).

Coğrafya öğretiminde video filmler etkili eğitim araçlarıdır. İnsanlar, tabiat, doğal olayların tabii ortamlarında ve oluş şekilleri video filmlerde görülebilir. Güncel olaylar, geçmiş zamanlar ve uzak ülkeler sınıfa getirilebilir.

Ayrıca filmler ilgiyle seyredilebilir ve davranışlar üzerinde büyük etki eder. “Video filmlerin etkili olarak kullanılabilmesi için, üniteye ihtiyacı ve problemler göz önünde tutularak seçilmesi ve önceden öğretmen tarafından seyredilmesi gerekir” (Sağlamer, 1983; 140). Video filmlerin etkili olarak kullanılabilmesi için, üniteye ihtiyacı ve problemler göz önünde tutularak seçilmesi ve önceden öğretmen tarafından seyredilmesi gerekir” (Sağlamer, 1983; 140). Video filmler hedef davranışları desteklemeli, öğrencinin düzeyine uygun, kısa, renkli, açık ve anlaşılır olmalıdır (MEB Komisyon, 2000; 247).

### **Video film kullanımının yararları**

- Daha zengin, akıcı ve kalıcı bilgi sağlar.
- Sınıf dışı cisim, olay ve ortamları sınıfa getirir ve bunların gerçek hareket ve sesleriyle sunulmasını sağlar.
- Işık, renk, hareket ve ses özelliklerini bir arada vererek öğrencinin dikkatini sürekli olarak bilgiye yoğunlaştırır.
- Öğrenmeyi zaman ve mekâna bağlı olmaktan kurtarır.
- Bireysel ve grupla öğrenme olanakları sağlar.
- Öğretmene öğrenci tepkilerini gözleme olanağı verir (Karabağ, 2013).

### **2.6.3.9. Video Disk (VCD)**

Öğretmen, öğreteceği konularıyla ilgili ve müfredat programına uygun VCD hazırlayabilir. VCD 'ler öğrencilerin yaratıcılık yeteneklerinin geliştirilmesinde yardımcı olduğu için dikkatli hazırlanmaları gerekir. Bunun için VCD hazırlanırken kullanılan plan içinde mutlaka eğitim-öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Eğer öğretmenin kendisi VCD hazırlayamaz ise; hazır VCD bularak kullanmayı denemelidir, çünkü bunlar çok değişik deneyimler sağlamaktadır. Bu değişik deneyimlerde öğrencileri güdüler ve bunun sonunda kalıcı öğrenmelerde yüksek düzeyde artışlar meydana gelir (İşman, 2003: 225-230) Video disk (VCD) kullanımının yararları

- Görüntü ve ses daha geç yıpranır.
- Manyetizmadan etkilenmez.
- Kırılmaya karşı dayanıklıdır.
- Görüntü ve ses daha nettir.
- Görüntü ve ses sıralanarak sunulabilmektedir (Kaya,2002).



## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### 3. YÖNTEM

#### 3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma ile İlköğretim 6.sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde ‘Türkiye’de İklim Bölgeleri’ konusunun görsel araç-gereç kullanımının, öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisinin sınanması amaçlanmıştır. Diğer bir ifadeyle uygulanan yöntemlerin (Bağımsız değişkenlerin) öğrencilerin akademik başarıları (Bağımlı değişken) üzerinde etkili olup olmadıkları sorusuna cevap aranmıştır.

Bu nedenle araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deneysel desen uygulanmıştır.

#### 3.2. Denekler

Bu araştırmaya, 2012-2013 eğitim ve öğretim yılının ikinci yarısında Ağrı Merkez Yazılı Ortaokulu 6.sınıfta (6/A-6/B) okuyan 48 öğrenci katılmıştır.

Araştırmanın Ağrı’da yapılmasının nedeni araştırma süresi içinde, hem okul idaresi, hem de araştırmanın uygulanacağı denekler ile kolay ilişki kurulabileceği düşüncesidir.

Uygulama için deney ve kontrol grupları seçilirken sınıf mevcudu ve grupların hazırbulunuşluk düzeyi, öğretmenin durumu dikkate alınmıştır. Buna göre 6/A sınıfı deney grubunu, 6/B sınıfı kontrol grubunu oluşturmuştur. Deney ve kontrol gruplarında yer alan öğrencilerin cinsiyetlere göre dağılımları Tablo 3.1’de verilmiştir.

Tablo 3.1.

*Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımları*

GRUP ERKEK KIZ TOPLAM			
GRUP	ERKEK	KIZ	TOPLAM
Deney Grubu	10	14	24
Kontrol Grubu	11	13	24
Toplam	21	27	48

Öğrenciler cinsiyetlerine göre incelendiğinde kız öğrencilerin hem deney grubunda, hem de kontrol grubunda daha fazla olduğu görülmektedir.

### 3.3. Deneysel Desen

Araştırmada ön test-son test kontrol gruplu deney deseni kullanılmıştır.

Deney grubunda ortaokul 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yer alan ‘Türkiye’de İklim Bölgeleri’ konusu görsel araç-gereçler (Bilgisayar, VCD, tepegöz, projeksiyon makinesi, fotoğraflar) kullanılarak anlatılmış, kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemleri uygulanmıştır. Geleneksel öğretim yöntemi ile görsel araç-gereç kullanmanın öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Deney deseni Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2.

#### *Çalışmanın Deneysel Deseni*

<b>GRUPLAR ÖN TESTLER DENEY SÜRESİ SON TESTLER</b>			
<b>GRUPLAR</b>	<b>ÖN TESTLER</b>	<b>DENEY SÜRESİ</b>	<b>SON TESTLER</b>
Deney Grubu	Türkiye ‘de İklim Bölgeleri Başarı Testi	Görsel araç-gereçler kullanılarak konuların öğretimi(Bilgisayar, tepegöz, projeksiyon makinesi, VCD, Fotoğraflar vs.)	Türkiye ‘de İklim Bölgeleri Başarı Testi
Kontrol Grubu	Türkiye ‘de İklim Bölgeleri Başarı Testi	Geleneksel öğretim yöntemleri ile konuların öğretimi	Türkiye ‘de İklim Bölgeleri Başarı Testi

#### **İşlem Basamakları**

Deney sırasında, veri toplama araçlarının kullanımı ve işlemlerin gerçekleşmesi aşamasında aşağıdaki işlem basamakları izlenmiştir.

1- Uygulama yapılacak geçerlilik güvenilirlik testinin soruları hazırlandı.

2- Deneye başlamadan önce ünitenin kazanımları, içeriği, öğretim malzemeleri hazırlandı.

3- Ünite planlarında belirtilen kazanımlar doğrultusunda ayrıntılı olarak ders planları hazırlandı.

4- Sınıf mevcudu, grupların hazırbulunuşluk düzeyi, dikkate alınarak seçilen deney ve kontrol gruplarına ön test yapıldı. Deney süresi uygulandı.

5- Deney grubunda görsel araç-gereçler kullanılarak “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusu işlendi. Kontrol grubunda ise aynı ünite geleneksel öğretim yöntemleri ile işlendi.

6- Uygulama üç hafta sürmüştür. Uygulama süresince çalışmalar bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

7- Deneysel işlemler bittikten sonra elde edilen veriler doğrultusunda istatistiksel işlemlere geçilmiştir.

### **3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi**

Araştırmanın evrenini, Ağrı ilinin merkez ortaokulları, örneklemini ise Yazılı Ortaokulu 6.sınıf (6/A-6/B) öğrencileri oluşturmaktadır.

### **3.5. Veri Toplama Araçları**

Bu araştırmada veriler Ortaokul 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde işlenen “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusunu kapsayan başarı testiyle toplanmıştır.

Bu test formlarının hazırlanmasında, aşağıdaki işlemler gerçekleştirilmiştir.

1- Öncelikle araştırma sırasında, üzerinde çalışılan “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusu analiz edilerek, kazandırılacak kazanımlar saptanmıştır.

2- Ön test ve Son test olarak kullanılmak üzere “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusunda her davranışı ve hedefi yoklayacak şekilde toplam 20 maddeden oluşan bir ölçme aracı hazırlanmıştır. Bu maddeler oluşturulurken ders kitapları, SBS soru bankaları, dergiler, test kitaplarından yararlanılmıştır.

Hazırlanan bu ölçme aracı uzman kişiye incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

a) Ölçme aracındaki her maddenin, İlköğretim 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinin “Türkiye’de İklim Bölgeleri “ konusu ile ilişkili olduğu,

b) Ölçme aracının “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusu hedef ve davranışlarını kapsadığı,

c) Ölçme aracındaki maddelerin, genel olarak açık-seçik ve anlaşılır olduğu sonucuna varılmıştır.

Böylece sınama aracının 1. özelliği ile görünüm, 2. özelliği ile kapsam, 3. özelliği ile yapı geçerliliğinin yeterli düzeyde olduğu kanısına varılmıştır.

3- Araştırma, 2012-2013 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapıldığı okulda, uygulanan yıllık planda bir değişiklik yapmamıştır.

“Türkiye’de İklim Bölgeleri Başarı Testi” ön test-son test olarak deney ve kontrol gruplarına uygulamadan önce ve sonra olmak üzere iki kez uygulanmıştır.

Ön test yapılırken, uygulamanın sonunda öğrencilere, son test yapılacağı söylenmemiş, böylece öğrencilerin soruları almaları engellenmiştir. Son test “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusunu farklı iki yöntemle öğretiminin, öğrencilerin akademik başarıları üzerindeki etkisinin karşılaştırılması amacıyla uygulanmıştır.

### **3.6. Öğretme Yöntemlerinin Uygulanması**

Araştırmada görsel araç-gereçlerin kullanılarak ders anlatıldığı deney grubunda ve geleneksel öğretimin yöntemlerinin uygulandığı kontrol grubunda “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusu aynı zamanda işlenmeye başlanmış ve aynı zaman da bitirilmiştir.

“Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusuna geçilmeden önce her iki gruba da (Türkiye’de İklim Bölgeleri Başarı Testi), ön test olarak uygulanmış, elde edilen veriler deney sonunda değerlendirilmek üzere saklanmıştır.

Deney grubunda “Türkiye’de İklim Bölgeleri” görsel araç-gereçler kullanılarak sunulmuştur. Bu dersin anlatımında görsel araç-gereç kullanımının, öğrencinin dersi daha iyi anlamasında ve derste öğrendiklerinin kalıcı olması açısından etkili olması görsel araç-gereç kullanımının seçilmesinde etkili olmuştur.

### **Uygulama Aşamaları**

- Uygulamaya başlamadan önce deney grubunda yer alan öğrencilere uygulama hakkında bilgi verilmiştir. Uygulanacak olan yöntemin yaklaşık olarak üç hafta boyunca devam edeceği öğrencilere duyurulmuştur.

- Bölgeler ünitesinde yer alan “Türkiye’de İklim Bölgeleri” konusu hakkında kısaca bilgi verildi. Bu bilgiler Tepegözden yansıtılan, Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri haritası, iklim haritasıyla desteklendi.

- Türkiye’de İklim Bölgeleri konusunun anlatımında; konuyu görselleştirip öğrencinin ilgisini çekeceği için, öğretime bir canlılık kazandıracak düşünülen projeksiyon makinesi de kullanıldı. Bunun için power point sunu programı hazırlandı. Hazırlanan programı sunmak için diz üstü bilgisayar projeksiyon makinesine bağlandı.

- Bilgisayar yazılımındaki görüntüler tepegöz perdesine yansıtıldı. Böylece bilgisayar yazılımındaki görüntüler, perdede büyütülmüş olarak eğitim sürecine girdi böylelikle bireysel bir eğitim aracı olan bilgisayarın sınıf ortamında kullanılması sağlandı. Deney grubuyla çalışma üç hafta sürmüştür. Kontrol grubunda ise Türkiye’de İklim Bölgeleri konusu geleneksel öğretim yöntemiyle sunulmuştur. Araç-gereç olarak da ders kitabındaki resimlerden, bilgilerden yararlanılmıştır.

-Deney ve Kontrol gruplarında öğretim sona erdikten sonra her iki gruba da Türkiye’de İklim Bölgeleri başarı testi son test olarak uygulanmıştır.

### **3.7. Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistiksel İşlemler**

Deney ve Kontrol gruplarında aynı ölçme aracı, uygulanmadan önce, ön test uygulanmasından sonra da son test verilmiştir.

Verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılmıştır. Ölçme aracında elde edilen ham puanların aritmetik ortalamaları bulunmuş ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Gruplar arasındaki puan farkının değişik öğretim yöntemlerinden ve araç-gereçlerden ileri gelip gelmediğinin belirlenmesinde “t” testinden yararlanılmıştır. “t” testi ölçme aracından elde edilen verilerin yorumlanmasında anlamlılık düzeyi 0.05 alınmıştır.

## DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

### 4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma denenceler doğrultusunda elde edilen veriler üzerinde durulmuştur. Deney ve kontrol grubuna “Başarı Testi” ön test ve son test olarak uygulanmıştır. Veri analizi yapılırken SPSS 10.0 paket programı uygulanmış,  $p=0.05$  anlamlılık düzeyi olarak kabul edilmiştir. Veri analizinde “İlişkili örneklem t-testi ve ilişkisiz örneklem t testi” kullanılmıştır.

Ön test- Son test kontrol gruplu desen deneysel işlemin etkililiğini test etmede kullanılan, hesaplama ve yorumlama bakımından en kolay olan teknik, iki grubun ön test-son test fark puanlarına ait ortalama puanlarında anlamlı bir farkın olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılan “İlişkisiz gruplar için t-testi”dir (Kaptan,1998; 38.).

İlişkili t-testi, ilişkili iki ölçüm ya da puanların elde edildiği deneysel ya da tarama çalışmalarında kullanılabilir. Aynı deneklerin, bir deneysel işlemin, öncesi ve sonrasında bağımlı değişkene ilişkin ölçmeleri alındığında, deneklerin zaman bağılı tekrarlı ölçümler ilişkilidir (Büyüköztürk, 2002; 67).

Tablo 4.1.

*Deney Grubu Ön test ve Kontrol Grubu Ön test Sonuçlarına Ait Bulgular ve Yorumlar*

<b>Grup</b>	<b>N</b>	<b>X</b>	<b>S</b>	<b>T</b>	<b>P</b>
Deney Grubu Ön Test	24	50.20	13.55	,412	0,684
Kontrol Grubu ön test	24	52.08	14.21		

$P>.05$

Öğrencilerin geleneksel ve görsel araç-gereç kullanılarak yapılan öğretim sonucunda, öğrenme düzeyleri arasında bir değişme olup olmadığını saptamak amacıyla kontrol ve deney gruplarının ön test puanları karşılaştırılmıştır. Tablo 4.1’de verilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre Kontrol grubunun ön test  $x=52.08$  deney grubunun

ise  $x=50.20$  olarak bulunmuştur. Bu bulgu deney ve kontrol gruplarının birbirine ön test aşamasında oldukça yakın başarı düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca iki testin sonuçları arasındaki t testi değeri anlamlılık düzeyi olan 0.05'ten büyük olduğu için kontrol grubu ön test – deney grubu ön test karşılaştırıldığında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 4.2.

*Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Sonuçlarına Ait Bulgular ve Yorumlar*

<b>Grup</b>	<b>N</b>	<b>X</b>	<b>S</b>	<b>t</b>	<b>P</b>
Deney Grubu Ön Test	24	50.20	13.55	-9,322	.000*
Deney Grubu Son Test	24	69.37	11.16		

P<.05

Tablo 4.2'de verilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre deney grubunun ön test – son test puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t – testi sonucunda, deney grubunun ön test – son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Deney grubunun ön test= 50.20 son test=69.37 bulunmuştur. Bu bulgu görsel araç gereç kullanımının Sosyal Bilgiler öğretiminde etkili olduğunu gösterir niteliktedir.

Elde edilen bulgulara baktığımızda görsel araç-gereç kullanılan deney grubunda başarı nerdeyse %40 artmıştır. Görsel araç ve gereçler öğrencinin bütün duyu organlarına hitap ettiği için öğrenciyi dinleyici konumundan öğrenici konumuna geçirmektedir. Dersi zevkli hale getirerek monoton ortamların oluşmasına engel olur.

Öğretmen, öğrencilere öğrenmede kılavuzluk yapar. Yeni Sosyal Bilgiler programında da bu hedeflenmektedir. Bu durumda görsel araç-gereç kullanımının öğrencinin akademik başarısına etkisi üst düzeydedir denilebilir.

Tablo 4.3.

*Kontrol Grubu Ön test-Son test Sonuçlarına Ait Bulgular ve Yorumlar*

<b>Grup</b>	<b>N</b>	<b>X</b>	<b>S</b>	<b>T</b>	<b>P</b>
Kontrol Grubu Ön Test	24	52.08	14.21	-11,519	.000*
Kontrol Grubu Son Test	24	58.33	13.64		

P&lt;.05

Tablo 4.3'te verilen istatistiksel sonuçlara göre kontrol grubunun ön testson test puanları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını saptamak amacıyla yapılan t-testi sonucunda, kontrol grubunun ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kontrol grubunun ön test  $x=52.08$  son test ise  $x=58.33$  bulunmuştur. Bu bulgu geleneksel yöntemin de Sosyal Bilgiler dersi iklim konusu öğretiminde fazla olmamakla beraber etkili olduğunu gösterir niteliktedir.

Tablo 4.4.

*Deney Grubu Son Test ve Kontrol Grubu Son test Sonuçlarına ait Bulgular ve Yorumlar*

<b>Grup</b>	<b>N</b>	<b>X</b>	<b>S</b>	<b>T</b>	<b>P</b>
Kontrol Grubu Son Test	24	58.33	13.64	-3.193	.004
Deney Grubu Son Test	24	69.37	11.16		

P&lt;.05

Öğrencilerin, geleneksel ve görsel araç-gereçler kullanılarak yapılan eğitim sonucunda, öğrenme düzeyleri arasında bir değişme olup olmadığını saptamak amacıyla kontrol ve deney gruplarının son test puanları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda kontrol ve deney grubunun son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Tablo 4.4'te verilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre, kontrol ve deney grubunun son test puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Kontrol grubunun son test  $x=58.33$ , deney grubunun ise  $x=69.37$  olarak bulunmuştur. Bu bulgu, deney grubunda, ortaokul Sosyal Bilgiler 6.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde görsel araç-gereç kullanımının geleneksel yöntemlere göre başarıyı daha çok artırdığını göstermektedir.



## BEŞİNCİ BÖLÜM

### 5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

#### 5.1. Sonuçlar

Elde edilen istatistiksel analiz sonuçlarına göre;

1- Ortaokul 6. sınıf öğrencilerin iklim konusundaki bilgi düzeyleri hakkında bilgi edinmek amacıyla 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi ‘Türkiye’de İklim Bölgeleri’ kapsamında hazırlanan ve öğrencilere uygulanan testte Deney ve Kontrol gruplarının ön test sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç araştırmamızın güvenilirliği açısından önemlidir.

2- Deney ve Kontrol gruplarının son test sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ( $P < 0,05$ ). Böylece araç-gereç kullanımının etkililiği, deney grubu öğrencilerinin son test ortalamasıyla ispatlanmıştır.

3- Kontrol grubunun ön test – son test sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ( $P < 0,05$ ). Fakat bu fark deney grubu öğrencileri kadar olmamıştır. Görsel araç gereçler kullanılmadığı için öğrencilerin akademik başarıları çok yüksek değildir.

4- Deney grubunun ön test – son test sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ( $P < 0,05$ ). Deney grubu öğrencilerinin akademik başarıları neredeyse %40 artmıştır. Bu sonuç sosyal bilgiler dersinde görsel araç-gereç kullanımının ne denli önemli olduğunu destekler niteliktedir.

5-Araştırmaya katılan öğrencilerden; ders anlatımı sırasında deney grubundaki öğrencilerin daha istekli, kontrol grubundaki öğrencilerin ise ders sırasında sıkıldıkları gözlenmiştir. Ayrıca materyallerle desteklenerek ders anlatılan deney grubundaki öğrencilerin kendilerini daha rahat ifade ettikleri gözlenmiştir.

Araştırma sonucunda “Sosyal Bilgiler” dersi konularının öğretiminde görsel araç-gereç kullanımıyla öğrenim gören öğrencilerle, geleneksel öğretim yöntemleriyle

öğrenim gören öğrencilerin akademik başarıları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür.

Görsel araç-gereçlerle öğrenim gören öğrenciler, geleneksel öğretim yöntemiyle öğrenim gören kontrol grubu öğrencilerinde daha başarılı olmuşlardır.

Türkiye’de İklim Bölgeleri konusunda, elde edilen bulgular doğrultusunda görsel araç-gereç kullanılarak yapılan konu anlatımının geleneksel öğretim yönteminden başarıyı artırması bakımından daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır..

Görsel araç gereç kullanılarak yapılan konu anlatımı Sosyal Bilgiler ve diğer derslerde de başarıya ivme kazandırıcı bir rol oynamaktadır. Bu araştırmada ortaya çıkan sonuç, ilgili araştırmalar kısmında yer alan Sosyal Bilgiler ve diğer disiplinlerde yapılan çalışmalarda ortaya çıkan sonuçlar ile paralellik arz etmekte ve bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Deney grubundaki öğrencilerin öğretim sonunda konular arasındaki ilişkileri, kontrol grubundaki öğrencilere göre daha iyi değerlendirdikleri saptanmıştır.

## 5.2. Öneriler

1. Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersi öğretiminde, görsel araç-gereç kullanımının, geleneksel öğretim uygulamasına göre daha etkili olduğu görülmektedir. Bu bulgulara dayanarak görsel araç-gereç kullanımı okullarımızda yaygınlaştırılmalıdır.

2. Öğretimde etkinliğin ve verimliliğin artması sınıfa fazla sayıda araç – gereç taşımakla değil, kullanılacak araç - gereçlerin konuya uygunluğu, öğrencilerin düzeylerine uygunluğu ve ne kadar etkili kullanılabildiğidir. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak araç - gereçlerde konuya ve öğrencilerin seviyesine uygun olarak seçilmelidir.

3. Görsel araç-gereç kullanımıyla yapılan öğretimin başarılı olabilmesini sağlayan temel öğelerden biri öğretmenlerin görsel araç-gereç kullanabilir olmalarıdır. Elinin altındaki bir aracı nasıl kullanacağını o aracın faydalarını ve sınırlılıklarını bilen öğretmen o araçtan yararlanma yollarını arayacaktır. Bu sebeple üniversitelerin ve özellikle öğretmen yetiştiren fakültelerin öğretim programlarında görsel araç-gereç

kullanımına yeterince ağırlık verilmelidir. Öğretmen adayları görsel materyallerin kullanımını konusunda gerekli eğitimi almalıdır.

4. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak araç - gereçler seçilirken, kullanım imkânının olduğu konularda, görsel araçların yanında işitsel araçlara da yer verilerek sınıflarda farklı zekâ türlerine sahip öğrencilere hitap edilebilmeli, ayrıca öğrenmeye katılan duyu organlarının sayısının arttıkça öğrenmenin kalıcı izli ve daha hızlı olacağı unutulmamalıdır.

5. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görsel araç-gereçlerin kullanımını için gerekli fiziksel ortamlar oluşturulmalı ve mevcut laboratuvarlara yeterli sayıda bilgisayar takviyesi yapılmalıdır.

6. Bilgisayar laboratuvarına sahip olmayan ilköğretim okullarında sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak haritalar, tepegöz asetatları bulunmalıdır.

7. Okul idarecilerince, resmi yazışmalarla kardeş okul bularak ve yine Milli Eğitim Müdürlüğünce yapılacak resmi yazışmalar sonucu materyal yönünden elinde fazlalık bulunan okullarla iletişime geçilerek öğretmenlerin öğretim materyallerine kolayca ulaşabilmeleri ve Eğitim Araçları Merkezi ile işbirliği yapılarak öğretmenlerin öğretim materyalleri hazırlaması ve kullanımını gibi konularda bilgilendirilmesi sağlanmalıdır.

8. Okullarda İnternet yaygınlaştırılmalı, öğrencilerin tümüne bu olanak sağlanmalıdır. İnternet erişimi öğrenci ve öğretmenlere ücretsiz olarak sunulmalıdır.

9. Sosyal Bilgiler geliştirilen eğitim yazılımları, filmler, animasyonlarla zenginleştirilmelidir. Öğrencileri dersten uzaklaştıran ve dikkatlerini dağıtan uzun paragraflara ve düz anlatımlara yer verilmemelidir.

10. Öğretim teknolojilerinin kullanımı ile ilgili bilgi vermek amacıyla öğretmenler için hizmet içi eğitim kursları ve seminerleri düzenlenmelidir. Ayrıca öğretim teknolojilerinin kullanımına yönelik pilot okullar üzerinde uygulamalar yapılmalıdır.

11. Sosyal bilgiler derslerinde kullanılacak araç - gereçler seçilirken, öğrencilerin derse aktif katılımını sağlayacak araç - gereçlerin seçilmesine dikkat

edilmeli, en hızlı öğrenme türünün yaparak ve yaşayarak öğrenme olduğu unutulmamalıdır.

12. İlköğretim okullarında “sosyal bilgiler odası” düzenlenerek okuldaki sosyal bilgiler dersinde kullanılacak araç-gereçler burada muhafaza edilebilir. Böylelikle dersten önce hangi materyal kullanılacaksa öğretmen tarafından rahatlıkla temin edilebilir.

## KAYNAKÇA

- Adıgüzel, İzzettin, (1998). *İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim*, İstanbul, İnkılap ve Aka Yayınları.
- Alkan, Cevat. (1988). *Bir Öğretim Ortamı Olarak Video*, Eğitim Bilimleri DergisiNo:21
- Alkan, Cevat, (1994). *Eğitim Teknolojisi*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Alkan, Cevat, (1995). *Eğitim Teknolojisi*, Ankara.
- Alkan, Cevat, (1988). *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, Anı Yayıncılık, 1998
- Alkan, Cevat, (1999). *Eğitim Teknolojisi ve Uzaktan Eğitimin Kavramsal Boyutları*, Ankara, Uzaktan Eğitim Dergisi.
- Alkan, Cevat, (2002). *İkibinli Yılların Bilim Ve Teknoloji Çağı Olması Nedeniyle Eğitimin Bu Yıllarda Bilim ve Teknoloji Esaslarına Göre Yeniden Yapılanması*, *Eskişehir, Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu*, 23-25 Mayıs.
- Alkan, Cevat. (2005), *Eğitim Teknolojisi*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Aydın, M. Zeki, (2005). *Din Öğretiminde Yöntemler*, Ankara: Nobel Yayınları
- Barth, James L. Ve Demirtaş Abdullah, (1997). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara, YÖK / Dünya Bankası, Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Yayınları.
- Baydar, S. C. (2012). *FATİH Projesi, yahut "İşe yaramaz bir sihirli çubuk"*. 13 Aralık 2012 tarihinde <http://www.baydarbilisim.com/makaleler/FATİH-projesi> adresinden erişildi.
- Baymur, Fuat (1937). *Hayat Bilgisi Dersleri*, İstanbul.
- Bayram, S., (1999). *Bilgisayar Destekli Öğretim Teknolojileri*, İstanbul, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Btyka, (2001). *Bilgi Teknolojileri Yaygınlık ve Kullanım Araştırması 2000*. Tubitak Bülten, Ankara.
- Büyükkaragöz, Savaş; Çivi, Cuma, (1997). *Genel Öğretim Metodları*, 7.baskı, İstanbul.
- Büyükkaragöz, Savaş, (1996). *Program Geliştirme*, Konya, Kuzucular Ofset yay.

- Büyüköztürk, Şener, (2002). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Binbaşoğlu, Cavit, (2003). *Hayat Bilgisi Öğretimi*, Ankara: Nobel Yay.
- Ceyhan, Erdal, Yiğit, Birol (2003) *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Ankara: Anı Yay.
- Çekbaş, Yüksel vdr.(2003) “Bilgisayar Destekli Eğitimin Öğrenciler Üzerine Etkisi”, *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, ISSN: 1303-6521, c.2, sy.4, m.11 ss.76-78.
- Çiftçi, Ümit, (2002). *Sosyal Bilgiler 6. 7. ve 8. Sınıf Derslerinde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısı ve Tutumlarına Etkisi*, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çilenti, Kamuran, (1988). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Ankara.
- Çilenti, Kamuran, (1998). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Ankara.
- Demir, Rıdvan, (2008). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Derslerde Araç-Gereç Kullanma Bilgi ve Alışkanlıkları (Adana Örneği)*, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Demirel, Özcan ve Diğerleri, (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara, Pegema Yayıncılık.
- Demirel, Ö.,Altun, E. (2007). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*, Ankara: Nobel Yayınları
- Deveci, Handan, (July 2005), Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı, *The Turkish Online Journal of Educational Technology TOJET*, volume 4, s. 159-165
- Doğanay, Hayati, (2002). *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, İstanbul: Akif Yayınevi.
- Doğanay Hayati, Sever Ramazan (2005). *Genel ve Fiziki Coğrafya*, Pegem Yay.,Ankara
- Doğdu, Süleyman ve Aslan, Zülfikar (1993). *Eğitim Teknolojileri Uygulamaları ve Eğitim Araç-gereçleri*, Ankara.

- Emiroğlu, G (2002) *İlköğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarına Yönelik Öğretmen Görüşleri Üzerine Bir Araştırma*, Selçuk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Ata Dergisi, s.10, ss. 65-86.
- Erden, Münire, (1995). *Eğitimde Program Değerlendirme*, Ankara, Pegem Yayınları.
- Erden, Münire, (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, İstanbul, Alkım Kitabevi.
- Ergin, Aktif, (1995). *Öğretim Teknolojisi ve İletişim*, Ankara.
- Fleming, M. L. Levie, W. H. (1978), *Instructional Message Design: Principles from the Behavioral Sciences*, Englewood Cliffs, NJ: Educational Technology Publications.
- Fidan, N. ve Erden M., (1993). *Eğitime Giriş*, Ankara, Meteksan Matbaacılık
- Gentr, Cass G. (2006), *Eğitim Teknolojisi*, Anlamın Sorgulanması.
- Güneş, F(2002) Ders Kitaplarının İncelenmesi, Ankara: Ocak Yay.
- Gündoğdu, E. (1997). *Coğrafya 'da Öğretim Metodu İlkeler ve Uygulamalar*. Ankara: Copy Star
- Güngördü, E., (1999). *İlköğretim Okullarında Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*.
- Güngördü, E, (2002). *Eğitim Fakülteleri için Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar*, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Halis, İ(2002), *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara, Nobel Yayıncılık,
- Hesapçıoğlu, M, (1994). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, İstanbul, Beta Yayınları.
- Hızal, A, (1982). *Programlı Öğretim Teknolojisinin Etkililiği*, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.  
<http://www.ceit.metu.edu.tr/turkce/ot/2.htm#4>, (9 Ocak 2006).
- İşman, A.,(2003) *Öğretim Teknolojiler ve Materyal Geliştirme*, İstanbul: Değişim Yay
- Kaptan, S, (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara, Tekişik WEB ofset.
- Karabağ, Gülbin, (2013). 14.03.2013 tarihli <http://prezi.com/> adresinden erişilmiştir

- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*, Ankara: Pegem Yay.
- Kaya, Z. (2006). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Kırcal, H., (2003). *Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Teknolojik Materyallerin Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Koşar, Edip ve Diğerleri (2001). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Kutlu, Oğuz ve Diğerleri, (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. İstanbul, Lisans Yayıncılık...
- Küçükahmet, L (1995). *Öğretim ilke ve Yöntemleri*, Gazi Büro Kitapevi, (6 Baskı), Ankara.
- Küçükahmet, L., (2004). *Eğitim Programlarında Ders Kitaplarının Yeri ve Önemi. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, Küçükahmet, L.(Ed.) Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- MEB Komisyon, (2000). *İlköğretim Birleştirilmiş Sınıflar Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuzu*, Ankara, MEB Yayınları.
- MEB, (2002). *Eğitim Teknolojisi Kılavuzu*, Ankara, Semih Ofset Yay.
- MEB, (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*
- Meydan, A., (2001). *İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Öğretimi Coğrafya Ünitelerinin İşlenişinde Laboratuar ve Görsel - İşitsel Materyal Kullanımının Öğrencilerin Niteliksel Gelişimine Etkisinin Değerlendirilmesi*, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Milliyet, (2012).04.12.2012 tarihli <http://milliyet.com.tr/> adresinden erişilmiştir.
- Nas, Recep, (2000). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Bursa, Ezgi Kitabevi.
- Okan, Kenan, (1983). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara, Okan Yayınları.
- Oran, Nesrin, (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, İstanbul, Maarif Basımevi.
- Özdemir, Servet, (1998). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*, Ankara, Pegem A,



- Özdemir, Servet ve Yalın, H. İbrahim, (1999). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Ankara, Nobel Yayıncılık, Eylül.
- Özer, Adnan, (1996). *Orta Dereceli Okullarda Görev Yapan Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Eğitim Araçlarından Yararlanma Durumları ve Eğitim Araçlarıyla İlgili Hizmet-İçi Eğitim İhtiyaçları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, Ankara Üniversitesi
- Öztürk, C. ve Dilek, D., (2003). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*, Editör: C. Öztürk ve D. Dilek. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C ve Otluoğlu, R., (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara, Pegem A yay.
- Öztürk, C ve diğ., (2005). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Yay
- Pekgöz Müslim, Hancılar Rıfat, (1970). *Eğitimde Görme ve İşitme Araçları*, Ankara.
- Rıza, Emel, (2002). "Brain Activities and Educational Technology", *The Turkish Online Journal of Educational Technology - TOJET*, volume 1, (October), s3-7.
- Safran, Mustafa ve Diğerleri, (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Sağlamer, Emin, (1983). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara, Tekışık Matbaası.
- Senemoğlu, N, (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretme*, Ankara, Ertan Matbaa.
- Sezer, A. (2002). *Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretim Teknolojisinin Öğrenci Başarısına Etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Coğrafya Bilim Dalı
- Sönmez, Ö. F. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7.Sınıf Karadeniz Bölgesi Konusunun Görsel Araç-Gereçlerle Öğretiminin Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisinin Değerlendirilmesi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı

- Sönmez, V. (1997), *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Ertem Yayıncılık
- Sönmez, V, (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Sözer, E, (2005). *Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri*, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2295/unite02.pdf> (12 Aralık).
- Şahin, Tuğba Yanpar ve Yıldırım, Soner, (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Şimşek, N,(2002) *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Derste Eğitim Teknolojisi Kullanımı*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, (2.Baskı).
- Yalın, H. İ., (2002). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara, Nobel Yayınevi.
- Yalın, H. İ., (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. (8. Baskı). Ankara, Nobel Yayınları.
- Yalın, H.İ. (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım(10 Baskı).
- Yalın,H,İ, (2010). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara, PegemA Yayıncılık
- Yanpar, Tuğba, (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Ankara: Anı Yay.
- Yanpar Şahin, Tuğba ve Yıldırım, Soner (1999). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, Rauf (2004). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yay
- Yiğit, Nevzat ve Diğerleri, (2005). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Trabzon.
- Vural, B. (2004). *Eğitim Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı*, İstanbul: Hayat Yayınları

## EKLER

### EK 1.

#### ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ 6. SINIF TÜRKİYEDE İKLİM BÖLGELERİ KONUSU BAŞARI DEĞERLENDİRME SORULARI

S.1. Aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde pamuk yetiştirmek diğer bölgelere göre daha zordur?

- A) Ege Bölgesi
- B) Akdeniz Bölgesi
- C) Karadeniz Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

S.2. Aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) Karadeniz Bölgesi - Orman
- B) Akdeniz Bölgesi - Maki
- C) Ege Bölgesi - Orman
- D) İç Anadolu Bölgesi – Bozkır

S.3. Aşağıdaki bölgelerimizden hangisinde genellikle Akdeniz iklimi görülür?

- A) Karadeniz Bölgesi
- B) İç Anadolu Bölgesi
- C) Ege Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

S.4. Aşağıdaki haritada işaretleri ●, \*, ▲ ile belirtilen üç ayrı tarım ürününün Türkiye'deki başlıca yetişme alanları gösterilmiştir.



**Bu üç ürün aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak gösterilmiştir?**

- |               |              |        |
|---------------|--------------|--------|
| ●             | *            | ▲      |
| A) Turunçgil  | Şekerpancarı | Çay    |
| B) Çay        | Pamuk        | Zeytin |
| C) Muz        | Buğday       | Çay    |
| D) Yerfıstığı | Buğday       | Fındık |

S.5. Akdeniz ikliminin özellikleri ile ilgili olarak, aşağıda verilenlerden hangisi söylenemez?

- A) Yazları sıcak ve kuraktır
- B) Yağış rejimi düzenlidir
- C) Kışın sıcaklık 0 derecenin altına çok nadir düşer.
- D) En fazla yağış kışın alır.

S.6. İklim çeşitliliği tarım ürünleri çeşidini de artırır. Aşağıdaki bölgelerimizin hangisinde tarım ürünleri çeşitliliği diğerlerinden fazladır?

- A) Karadeniz Bölgesi
- B) Akdeniz Bölgesi
- C) Ege Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

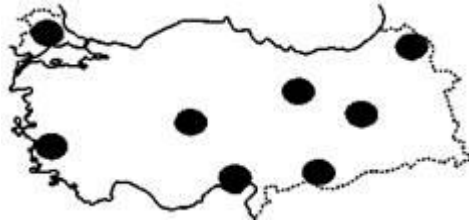
S.7. İklim tarım ürünlerini belirlemede önemli rol oynar. Buğday üretimi aşağıdaki iklimlerin hangisinde çoğunlukla yapılmaktadır?

- A) Ilıman iklim
- B) Karasal iklim
- C) Akdeniz iklimi
- D) Karadeniz iklimi

S.8. Temmuz ayında en yüksek sıcaklık aşağıdaki illerimizden hangisinde görülür?

- A) Zonguldak
- B) Ordu
- C) İstanbul
- D) Antalya

S.9. .



Yukarıdaki Türkiye haritasında taralı bölgelerde yetiştirilen tarım ürünü aşağıda verilenlerden hangisidir?

- A) İncir
- B) Üzüm
- C) Turunçgil
- D) Fındık

S.10. Kalın ve yünlü giysiler hangi iklimin görüldüğü yerlerde tercih edilmektedir?

- A) Soğuk
- B) Sıcak
- C) Ilıman
- D) Kurak

S.11. Ülkemizde en geniş alanda görülen bitki örtüsü hangisidir?

- A) Bozkır
- B) Maki
- C) Orman
- D) Savan

S.12. Hangi bölgemizde yazlar sıcak ve kurak kışlar ılık ve yağışlı geçmez?

- A) Karadeniz Bölgesi
- B) Akdeniz Bölgesi
- C) Ege Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

S.13. Bitki örtüsü bozkır olan bölgelerde aşağıdaki iklim tiplerinden hangisi görülür?

- A) Karasal iklim
- B) Ilıman iklim
- C) Akdeniz iklimi
- D) Karadeniz iklimi

S.14. Türkiye’de farklı iklim özellikleri ve iklim çeşitleri görülür.

Buna göre Türkiye’de farklı iklim çeşitlerinin görüldüğüne aşağıdakilerden hangisi kanıt olamaz?

- A. Tarım ürünlerinin çeşitliliği
- B. Doğal bitki örtüsünün farklılık göstermesi
- C. Farklı turizm etkinliklerinin olması
- D. Yağışların daha çok kışta görülmesi

S.15. Türkiye’de görülen iklim tipleri üzerinde aşağıdakilerden hangisinin etkisi **yoktur**?

- A. Denizellik
- B. Enlem
- B. Yükselti
- D. Boylam farkı

S.16.I- Bitki örtüsü makidir.

II- Her mevsim yağışlıdır.

III- Yıllık yağış miktarı azdır.

IV- Güneşlenme süresi fazladır.

Yukarıda verilen özelliklerden hangisi veya hangileri Karadeniz iklimi’nin **özelliklerindedir**?

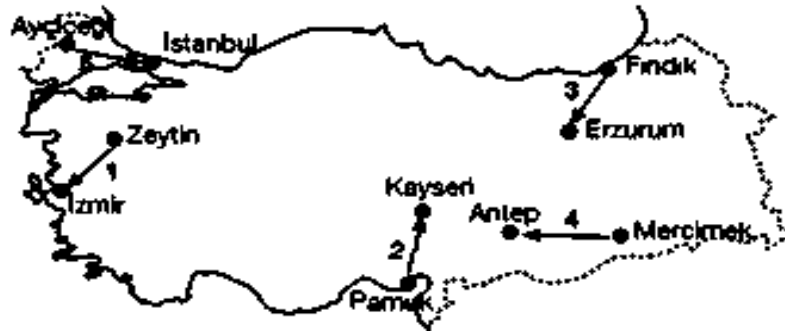
- A. Yalnız I
- C. Yalnız II
- B. II ve III
- D. I ve II

S.17. Kısa, bodur ağaç ve çalılardır. Yaz kuraklığına uyum sağladığından yaprakları genellikle sert, tüylü, ince ve uzundur. Zeytin, defne, keçiboynuzu, mersin, lavanta, kekik ve zakkum bu bitki topluluğu içinde yer alır.

Yukarıda anlatılan bitki örtüsünün adı nedir?

- A- Orman                      B-Bozkır                      C-Kaktüs                      D-Maki

S.18. Aşağıdaki Türkiye haritasında bazı tarım ürünleri ve işlendikleri yerler gösterilmiştir.



Yapılan eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) 1    B) 2    C) 3    D) 4

S.19. Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen Türkiye ekonomisine katkı sağlayan başlıca tarımsal ürünler aşağıdakilerden hangisinde bir arada verilmiştir?

- A) Mısır, Çay, Pamuk, Buğday  
B) Fındık, Mısır, Pancar, Tütün  
C) Pirinç, Çay, Mısır, Fındık  
D) Sarımsak, Tütün, Çay, İncir

S.20. Aşağıdaki illerin hangisinde Maki bitki örtüsüne rastlamamız mümkün değildir?

- A- Mersin                      B- Nevşehir                      C- Muğla                      D- Antalya

**EK 2.**

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ**  
**EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA**

**ERZURUM**

Ağrı Yazılı Ortaokulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni Süheyla NURSES, Yrd. Doç. Yaşar GÖK danışmanlığında sürdürdüğü “Türkiye’de İklim Bölgeleri konusunun öğretiminde görsel materyalleri kullanmanın öğrenci başarısına katkıları nelerdir?” konulu tez çalışmasının uygulama bölümünü okulumuzun 6. sınıf Sosyal Bilgiler Derslerinde 2012-2013 Eğitim-Öğretim yılı, II. Dönem, 04 Mart-11 Mart tarihleri arasında gerçekleştirmiştir.

Gereği bilgilerinize arz olunur.

  
Kürşat AYHAN  
Yazılı Ortaokulu  
Okul Müdürü

## ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Van İlinde doğdu.1994 yılında Fatih Sultan Mehmet İlkokulunu bitirdi.1997 yılında Fatih Sultan Mehmet Orta okulunu tamamladı. 2004 yılında Açık Öğretim Lisesini bitirdi. 2010 yılında Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünden mezun oldu. 2011 yılında Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında yüksek lisans sınavını kazandı.